IOCC
PUBLISHER

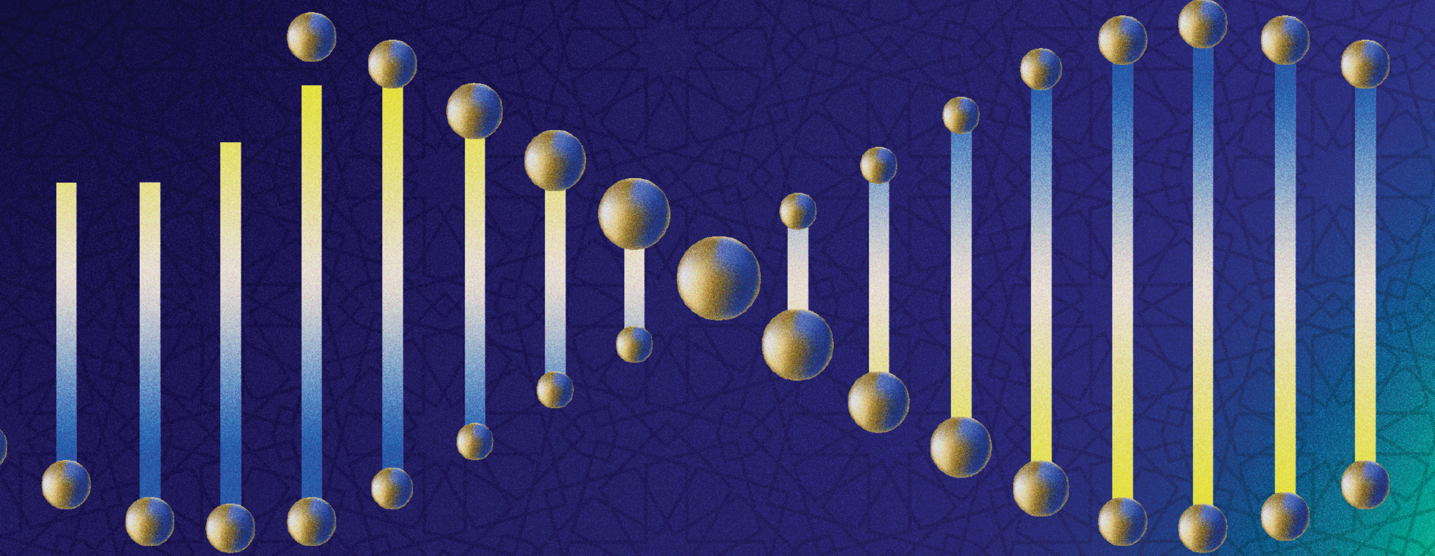

ލިޢާނުގެ މައްސަލައިގައި
ޑީއެންއޭގެ ޙުއްޖިއްޔަތު

ޑރ. މުޙައްމަދު ޝަރީފް އަލީ ސަޢީދު

ލިޢާނުގެ މައްސަލައިގައި ޑީއެންއޭގެ ޙުއްޖިއްޔަތު

ޑރ. މުޙައްމަދު ޝަރީފް އަލީ ސަޢީދު

بسم الله الرحمن الرحيم

ޝާއިޢުކުރީ:

އައިއޯސީސީ ޕަބްލިޝަރ
އިސްލާމިކް އޯގަނައިޒޭޝަން ފޮރ ކަލްޗަރ އެންޑް ސިވިލައިޒޭޝަން (އައިއޯސީސީ)، ދިވެހިރާއްޖެ.

ފުރަތަމަ ޗާޕު:
2022

މިނިސްޓްރީ އޮފް އިސްލާމިކް އެފެއާޒުން ދޫކޮށް ފާސްކުރި ނަންބަރު:
(FRM)142-C1/INDIV/2022/31

އިންޓަރނޭޝަނަލް ސްޓޭންޑަޑް ބުކް ނަންބަރު (އައި.އެސް.ބީ.އެން)
978-99915-1-455-0

ތަރުޖަމާ ކުރީ:
ޢަލީ ޙަސަން

ކަވަރު ޑިޒައިންކުރީ:
ޢަބްދުالله ޝަފީޤު (އަބޫ)

© ކޮޕީ ރައިޓްސް:
މި ފޮތުގެ އެންމެހާ ޙައްޤުތަކެއްވަނީ އިސްލާމިކް އޯގަނައިޒޭޝަން ފޮރ ކަލްޗަރ އެންޑް ސިވިލައިޒޭޝަން (އައިއޯސީސީ) އަށެވެ. އައިއޯސީސީގެ ހުއްދައަކާނުލައި މި ފޮތް ނުވަތަ މި ފޮތުން ބައެއް ނަކަލުކޮށްގެން ވިޔަފާރީގެ އުސޫލުން ބޭނުންކުރުމަކީ މަނާކަމެކެވެ.

މިފޮތަކީ އައިއޯސީސީގެ އިސްލާމިކް ސޯޝަލް ފަންޑުން ވަޤުފުކޮށްފައިވާ ފޮތެކެވެ.

ފިހުރިސްތު

ފިހުރިސްތު 4
މުޤައްދިމާ 6
ޑީއެންއޭގެ އިލްމީ ޙަޤީޤަތާއި ކީރިތި ޤުރުއާން 11
ޑީއެންއޭގެ އިލްމީ އަދި ފިޤުހީ މަފުހޫމު 14
ޑީއެންއޭގެ ތެދުކަން 17
ޑީއެންއޭގެ މުހިންމުކަން 17
ޑީއެންއޭ ތަޙުޤީޤުގައި މައްސަލަ ހުރެދާނެ ހެއްޔެވެ؟ 23
ޑީއެންއޭ އަކީ ޤަރީނާއެއް ހެއްޔެވެ؟ 24
އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ދަރި ނަފީކުރުން 32
ނަސަބުގެ މަތިވެރިކަން 33
ދަރި ނަފީކުރުން (ލިޢާނުކުރުން) 37
ލިޢާނުގެ މަފުހޫމު 38
ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ލިޢާން 40
ލިޢާނުގައި ފުރަހަމަވާންޖެހޭ ޝަރުޠު 48
ލިޢާނުކުރުމުގައި ޝާހިދުގެ ދައުރު 48
ލިޢާނުގެ ނަތީޖާ 49
ނަސަބު ނަފީކުރުމަށް ޓަކައި ޑީއެންއޭ ތަޙުޤީޤުކުރުން 51
ލިޢާން ޝަރުޢުކުރެއްވުމުގެ ޙިކުމަތް 53
ދަރި ނަފީކުރުމަށް ޓަކައި ޑީއެންއޭ ތަޙުޤީޤުކުރުން 54
ދަލީލުތަކަށް ނަޒަރު ހިންގައިލުން 57

މައްސަލައިގައި ތާޖިރު ގޮތް 63
ރިފަރެންސް 68

بسم الله الرحمن الرحيم

މުޤައްދިމާ

الحمدُ لله رَبِّ العالَمِين، والصَّلاةُ والسَّلامُ على نبيِّنا مُحمَّدٍ وعلى آله وأصحَابه أجْمعين، ومَن تَبِعهُم بِإحسانٍ إلى يوم الدِّين، وبعد:

މާތްވެގެންވާ އިސްލާމްދީނަކީ ސައިންސާއި ޓެކްނޮލޮޖީއާ ތަޢާރުޟްވާ ދީނެއްނޫނެވެ. ކައުނުގައި ވާ ހަޤީޤަތްތައް ދެނެގަތުމާއި ހުދު އިންސާނާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގައި މާތް الله ލައްވާފައިވާ ކުޅަދުންވަންތަކަމުގެ މަތިވެރި ހެކިތައް ބަލައި ދިރާސާކުރުމަށް އެކަލާނގެ އަންގަވައިފައިވެއެވެ. އިލްމީ ހަޤީޤަތުގެ މައްޗަށް ބިނާވެފައިވާ ކޮންމެ ހޯދުމަކަށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް މަރުހަބާކިޔައެވެ. އެއިން ކޮންމެ ހޯދުމެއްގެ ފަހަތުން ފެނި ހާމަވަނީ اللهގެ މަތިވެރި ކުޅަދުންވަންތަކަމެވެ. ކުރު [illegible] މި [illegible] [illegible] [illegible] އިންޓަރނޭޝަނަލް އިސްލާމިކް ޔުނިވަރސިޓީގެ ކުލިއްޔާ އޮފް އިސްލާމިކް ރިވީލްޑް ނޮލެޖް އެންޑް ހިއުމަން ސައިންސަސްގެ ފިޤުހު އަދި އުޞޫލުލްފިޤުހު ޑިޕާޓްމަންޓުގައި (2008) ވަނަ އަހަރު މާސްޓާރ އޮފް އިސްލާމިކް ރިވީލްޑް ނޮލެޖް އެންޑް [illegible] (ފިޤުހު އަދި އުޞޫލުލްފިޤުހު) [illegible] [illegible] އަޅުގަނޑު

ހުށަހެޅި ދިރާސާގެ މުހިންމު ބައެއް ބައިތަކެވެ. އެ ދިރާސާ ލިޔެވިފައިވަނީ ލިޢާނުގެ މައްސަލައިގައި ޤަރީނާއެއްގެ ގޮތުން ޑީއެންއޭގެ ޙުއްޖިއްޔަތުގެ މައްޗަށެވެ. މި ގޮތުން ޑީއެންއޭގެ ޙަޤީޤަތާއި ޑީއެންއޭގެ ތެދުކަމާއި އިސްލާމީ ނަޒަރުން ޑީއެންއޭ ޤަރީނާއަކަށްވާ ގޮތާއި ޑީއެންއޭގެ ޙުއްޖިއްޔަތާ މެދު، އިސްލާމީ ފިޤުހުވެރިންގެ ރައުޔުތަކާއި އެކަމާ ގުޅިގެން ހެދިފައިވާ ދިރާސާތަކުގެ ނިންމުންތަކާއި ލިޢާނުގެ މަފްހޫމާއި ލިޢާނުކުރެވޭ ގޮތާއި ލިޢާނުގެ މައްސަލައިގައި ޑީއެންއޭއަށް ދައުރެއް އަދާކުރެވިދާނޭތޯއާއި ޑީއެންއޭ ތަޙްލީލުކުރުމުގައި ސާބިތުވާ ޙަޤީޤަތްތަކާއި [illegible] [illegible] ދައުރާއި މި ކަމާ ގުޅިގެން ހުރި ގިނަ ކަންކަން މި ދިރާސާގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާނެއެވެ. މި ދިރާސާ ސުޕަވައިޒްކުރެއްވީ ޔުނިވަރސިޓީގެ ފިޤުހު އުސޫލުލް ފިޤުހު ޑިޕާޓްމަންޓުގެ ހެޑް، ޕްރޮފެސަރ ޑރ. [illegible] [illegible]. އަދި ކޯ-ސުޕަވައިޒަރުގެ ގޮތުން ހުންނެވީ އިރާޤުގެ ބަޣްދާދުގައިވާ ކުއްލިއްޔާގެ ފިޤުހު އަދި އުސޫލުލްފިޤުހުގެ އުސްތާޛު ޕްރޮފެސަރ ޑރ. އާރިފް އަލީ އާރިފެވެ. މި ދިރާސާގެ އަސްލު ލިޔެވިފައިވަނީ ޢަރަބި ބަހުންނެވެ. ފަހުން [illegible] [illegible] [illegible].

ޝައްކެއް ވަސްވާހެއް ނެތެވެ. މި ޒަމާނުގެ އިލްމީ ހޯދުންތަކުގެ އުދަރެހަށް އުންމީދު ގެނެސްދީ ޖިނާއީ ތަޙުޤީޤުތަކަށް ކުރިއެރުން ގެނައި އިލްމީ އެއް ވަސީލަތަކީ ޑީއެންއޭއެވެ. ޑީއެންއޭ ޤަރީނާގެ ސަބަބުން ޖިނާއި [illegible] ކަމެއްގައި ޢަދުލުވެރިކަމަށް ވާސިލްވުމުގައި ވެއެވެ. ޖިނާއީ ތަޙުޤީޤުތަކުގައި ޑީއެންއޭ ޤަރީނާ ބޭނުންކުރުމަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ތަޢާރުޟުވާ ކަމެއްނޫނެވެ. ވައްކަމާއި [illegible] [illegible] ފަދަ ޖިނާއީ ކުށްތަކުގެ [illegible]، ގެއްލިފައިވާ މީހުން ކަށަވަރުކުރުމާއި މަގުގެ ހާދިސާތަކާއި ހަނގުރާމައިގައި މަރުވާ މީހުންނާއި އަލިފާނުގެ ހާދިސާތަކުގައި ވަކި ނުކުރެވޭ ވަރަށް [illegible] އަނދައިފައިވާ މީހުންގެ [illegible] ދެނެގަތުމަށް [illegible] ޑީއެންއޭ ޤަރީނާގެ ބޭނުންކުރެވެއެވެ.

މި ދެންނެވި ކަންކަމުގައި ޤަރީނާއެއްގެ ގޮތުން ޑީއެންއޭ ބޭނުންކުރުމުގައި އިސްލާމީ ފުޤަހާއުންގެ މެދުގައި ވާ [illegible] ނެތެވެ. އަދި [illegible]! [illegible] ޤަރީނާއަކީ ހަމަ އެކަނި [illegible] [illegible] ޢަދުލުވެރިކަން [illegible] ވަސީލަތެއްގެ [illegible]

މުޖުތަމަޢުން ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. އެހެންކަމުން (ބައްޕިސާޓު) ހެއްކާއި
ތެރެއަށް މި ޒަމާންގައި ބައެއް ކަންކަން ވަދެފައި ވެއެވެ.

ފޮރެންސިކް ތަޖުރިބާކާއި ވީޑިއޯއާއި އޯޑިއޯއާއި އަދި ޓާރަގެޓަ (ފުލުސް ކޯއްޓާ)
އާއި ފޮޓޯއާއި މި ނޫން ވެސް އެކިއެކި އެހެން ވަސީލަތްތަކަށް ވަދެފައިވެއެވެ. މި
ރިސާޗުން ކުރެވޭ ސުވާލަކީ ޖިނާއީ ކަންކަމުގެ ތަޙުޤީޤާތުގެ ގޮތުން ބޭނުންކުރެވޭ
(ޑީއެންއޭ) ދަރި ނަޤުލުކުރުމުގައި (ލިޔާންސްކުރުމުގައި) ޒަރީޢާ އެއްގެ ގޮތުން
ބޭނުންކުރެވިދާނެތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯއާ ގުޅޭ ކުރެވޭ ސުވާލެވެ. މި ކަމުގައި
ޢިލްމުވެރިންގެ ދެކުމުގައި ބޮޑު ޚިލާފެއް އުފެދިފައި ވެއެވެ. ސަބަބަކީ ދަރި
ނަޤުލުކުރާ ގޮތް ކަނޑައެޅިގެން ފަޅުވި ގޮތެއްގައި ފުރުޞަތުގައި ސާބިތުވާން
އޮތުމެވެ.

ޢިލްމީ މި ދިރާސާގެ މުހިންމު ބައިތައް ދިރިބަޔާން ޝާއިޢުކުރުމަކީ އަޅުގަނޑެން
ލިބޭ އުފަލެކެވެ. ވަރަށް ބޮޑަށް އުޅުއްވަމުންވެސް ވަރަށް ދިރިހުރިގޮތުގައި
މިފޮތުގެ ދިރިޔާ ބަސްމަގުގެ ބައްޓަމާއި އިސްލާހުކުރަންޖެހޭ ކަންކަން
އިސްލާހުކުރައްވައި ދެއްވި ޑުރަހަމަ އިބްރާހީމަނިކު ޝާކިރު އަޅުގަނޑުގެ ނުހަނު
ބޮޑު ޝުކުރު އަދި އިސްކާރު އިބްރާހީމް ޙަމީދު އައްބަސްކުރަން ނުހަނު

އިޚްލާޞްތެރިކަމާ އެކު ހިތުގެ އެންމެ ފުންމިނުން ޝުކުރު ދަންނަވަމެވެ. ދުޢާއަކީ މި ފޮތުން ޢާރިފުންނާއި ދާރިސުންނާއި ދަރިވަރުންނަށް ފައިދާއެއް ވުމެވެ.

މުޙައްމަދު ޝަރީފް ޙަޖީ ސަޢީދު

ޑީއެންއޭގެ އިލްމީ ހަޤީޤަތާއި ކީރިތި ޤުރުއާން

ޑީއެންއޭއަކީ ބޮޑުވެގެންވާ އިލްމީ އަޖައިބެކެވެ. ޑީއެންއޭގެ ހަޤީޤަތަށް ވާސިލުވުމުން اللهގެ ކުޅަދުންތެރިކަން ސާބިތުވެއެވެ. ކަނޑައެޅިގެން އިނގޭ ގޮތުގައި ދަރި އުފެދިގެން އަންނަނީ ނުތްފާ (މަނި) އިންނެވެ. މި ހަޤީޤަތް ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ އެތައް މަޤާމެއްގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އަލްޤިޔާމަތު ސޫރަތުގައި މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. (أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنَى (37) ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى (38) فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى) (39) މާނައީ: "އޮހޮރައިލެވޭ މަނީގެ ތިއްކެއް ކަމުގައި އޭނާ ނުވޭހެއްޔެވެ؟* ދެން ގަނޑުލޭކޮޅެއް ކަމުގައި އޭނާ ވިއެވެ. ފަހެ، އެކަލާނގެ އެ އިންސާނާ ހައްދަވައި، ފުރިހަމަކުރެއްވިއެވެ.* ފަހެ، އޭނާގެ ކިބައިން، ފިރިހެން އަންހެން ދެ ބާވަތް އުފެއްދެވިއެވެ."

މި ޒަމާނުގެ އިލްމުން ހާމަކޮށްދޭ ގޮތުގައި ދަރި އުފެދުނީ ދެ ބާވަތެއްގެ ނުތްފާއެއް އެއްވެގެންނެވެ. ނުތްފާ އެކުލެވިގެންވަނީ ކްރޮމޯސޯމް (Chromosome) ގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ފިރިހެން ޖިންސުގެ ކްރޮމޯސޯމް (Y) އާއި އަންހެން ޖިންސުގެ ކްރޮމޯސޯމް (X) އެވެ. މި ގޮތުން ފިރިހެން

ޖިންސު ކަނޑު ކޮށްދޭ (Y) ކްރޮމޮޒޯމް، އަންހެން ޖިންސު ކަނޑުކޮށްދޭ (X) ކްރޮމޮޒޯމާ އިސްވެ ގުޅިއްޖެ ނަމަ ލިބޭނީ ފިރިހެން ދަރިއެއްކަން ހޯދުންތަކުން ބަޔާންވެފައިވެއެވެ. އަދި އަންހެން ޖިންސު ކަނޑުކޮށްދޭ ކްރޮމޮޒޯމް (X) ފިރިހެން ޖިންސު ކަނޑުކޮށްދޭ ކްރޮމޮޒޯމް (Y) އާ އިސްވެ ގުޅިއްޖެ ނަމަ ލިބޭނީ އަންހެން ދަރިއެއްކަމުގައި ދިރާސާތަކުގައި ބަޔާންވެފައިވެއެވެ. (ޒާހިދް, 2010)

އިސްވެ ބަޔާންވި ތިޔަ ޢިލްމީ ޙަޤީޤަތް މީގެ އެތައް އަހަރެއްގެ ކުރީން ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ވަނީ ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ. އަލްއިންސާން ސޫރަތުގެ ދެވަނަ އާޔަތުގައި މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. (إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا) މި ބަސްފުޅުގެ މާނައިގައިވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން، އެއްކުރައްވާފައިވާ މަނިޔެއްކަމުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންސާނާ ހެއްދެވީމެވެ. (އެއީ) އޭނާ امتحان ކުރެއްވުމަށް ޓަކައެވެ. ފަހެ، ކަންފަތަށް އިވޭ، ލޮލަށް ފެންނަ މީހަކު ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާ ލެއްވީމެވެ." މި އާޔަތުން [illegible] ގޮތުގައި [illegible] ފިރިހެނާގެ ނުތުފާއާއި އަންހެނާގެ ނުތުފާ އެއްވެ އިޚްތިލާޠުވުމުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުންނެވެ. މި [illegible] އިތުރު

ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުން ފިރިހެނާގެ ނުޠުފާގައި (XY) [illegible] ހިމެނެއެވެ. އަދި އަންހެނާގެ ނުޠުފާގައި (XX) ވެއެވެ.

އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ޢާދަތުގައިވާ [illegible] [illegible] މަޝްހޫރު މުޙައްދިޘު އަދި ފިޤުހުވެރިޔާ އަލްއިމާމު އައްޝަވްކާނީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މި ޢާދަތުގައި ބަޔާންވެގެންވާ أمْشَاجٍ (އަމްޝާޖިން) އަކީ ނުޠުފާއަށް [illegible] ސިފަކުރެއެވެ. އެއީ مَشْجُ (މަޝްޖު) ނުވަތަ مَشِيجُ (މަޝީޖު) ގެ ޖަމްޢު ([illegible]) ކަމެވެ. އޭގެ މާނައަކީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ފިރިހެނާއި އަންހެނާގެ ނުޠުފާ [illegible]. (އައްޝަވްކާނީ 1414).

މަޝްހޫރު ސަޙާބީ އަދި މި އުންމަތުގެ ބޮޑު ޢިލްމުވެރި މުފައްސިރު ޢަބްދުއްﷲ ބިން ޢައްބާސް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ފިރިހެނާގެ ނުޠުފާއަކީ ހަރު ގޮތަކަށް ހުންނަ ހުދުކުލައިގެ ފެނެކެވެ. އަންހެނާގެ ނުޠުފާއަކީ ރީނދޫކުލައަށް [illegible] [illegible] ހުންނަ ފެނެކެވެ. މި ދެ ނުޠުފާ އެއްވުމުން ދަރި އުފެދެއެވެ. ކަށްޓާއި ނާރު އުފެދުނީ ފިރިހެނާގެ ފެންނުންނެވެ. މަހާއި ލޭއާއި އިސްތަށި އުފެދުނީ އަންހެނާގެ ފެންނުންނެވެ. (އަލްޤުރްޠުބީ، އަޙްކާމުލްޤުރްއާން.) ފިރިހެނާގެ ނުޠުފާ

އަންހެނުންގެ ނުތުފާގެ މައްޗަށް ގަދަވެއްޖެ ނަމަ ދަރި ވައްތަރުވާނީ ފިރިހެނާއެވެ. އަންހެނުންގެ ނުތުފާ އިސްވެއްޖެ ނަމަ ވައްތަރުވާނީ އަންހެނާއެވެ. (އަލްކަޙުބީ).

ޑީއެންއޭގެ އިލްމީ އަދި ފިޤުހީ މަފުހޫމު

އިލްމު ކުރިއަރައި ގޮސް އިންސާނާގެ ޖިސްމު އުފެދިގެންވާ ގޮތުގެ ގިނަ ޙަޤީޤަތްތަކާ ހަމައަށް ސައެންސީން ވަނީ ވާސިލްވެފައެވެ. އަދި އިންސާނާގެ ޖީން ވަނީ ދެނެގަނެވިފައެވެ. އަދި އިންސާނާގެ ޖިސްމުގައިވާ ޙަޤާއިޤުގައި އެކުލެވިގެންވާ ގިނަ ޙަޤީޤަތްތައް ވަނީ ހޯދިފައެވެ. މި ގޮތުން އެ ޙަޤާއިޤުގައި 46 ކްރޮމޯސޯމް އެކުލެވިގެންވެއެވެ. އެއީ ދެ ބައިކުޅަ އެއް ބައި ފިރިހެނުންގެ ކްރޮމޯސޯމެވެ. އަނެއް ބައި އަންހެނުންގެ ކްރޮމޯސޯމެވެ. ޑީއެންއޭގެ ޙަޤީޤަތާއި އަސްލަކީ އެ ޙަޤާއިޤެވެ.

ޑީއެންއޭ (DNA) އަކީ (Deoxyribonucleic acid) (ޑިއޮކްސީރައިބޯނިއުކްލިއިކް އެސިޑް) މި ފުލްފޯމުގެ ކުރު ގޮތެވެ. (ވާސިލު، 2002).

ޑީއެންއޭގެ ޢިލްމީ ތަޢާރުފު އިސްލާމީ ފިޤުހުވެރިން އެކި ގޮތަށް ގެންނަވައިފައިވެއެވެ. މި ގޮތުން މި ތަނުގައި މި ބަޔާންކޮށްލަނީ މިސްރުގެ އިލްމުވެރިޔާ ޑރ. ސަޢުދުއްދީން ހިލާލީ ގެންނަވައިވާ ތަޢާރުފެވެ. ހިލާލީ ގޮތުން ޑީއެންއޭގެ ބަޔާނަކީ ވަޑަންކުރުމުގަން ވަރު، އޭނާ ވިދާޅުވެފައިވަނީ "ޑީއެންއޭއަކީ ޢަމަލީ ގޮތުން އިންސާނާގެ ޖިސްމުގައިވާ ޒަރާތަކެވެ. އެއިން އެ އިންސާނާގެ އައިޑެންޓިޓީ ހާމަވެއެވެ. އެއިން އިންސާނަކީ ވަކި ކާކުގެ ކާކުކަން ދަނެގަނެވެއެވެ. އެއިގެ އެއް ބައަކީ ބައްޕަގެ ފުށުން ވާރުތަވާ ވިރާސީ ސިފަތަކެވެ ދަމްކަން ހިމެނިގެންވާ ބައެވެ. އަނެއް ބައަކީ މަންމަގެ ވިރާސީ ސިފަތަކެވެ."

(ހިލާލީ 2001).

އާދޭހެވެ! އިސްލާމީ ނަޒަރަކުން ޑީއެންއޭގެ ފިޤުހީ މަފްހޫމު އެކި އިލްމުވެރިންނާއި އެކި ފިޤުހީ މުއައްސަސާތަކުން އެކި ގޮތަށް ގެންނަވައިފައިވެއެވެ. އިޢާދަކޮށް ތަޢާރުފުކުރުމުގައި ވިޔަސް، އެ މަފްހޫމުގެ އަސްލުމަށް އެއް ގޮތުން ދެކެންސެއެވެ. މި ގޮތުން މި ތަނުގައި ބަޔާންކޮށްލަނީ ޝަރުޢީ ނަޒަރަކުން ޑީއެންއޭގެ މަފްހޫމުގައި މުސްލިމު ވޯލްޑު ލީގުގެ އިސްލާމިކް ފިޤުހު އެކަޑަމީގެ ޤަރާރުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ މަފްހޫމެވެ. އެކަޑަމީގެ ޖަލްސަ ޤަރާރުގައި ވާގޮތުން **"ޑީއެންއޭއަކީ އިންސާނާގެ**

ޖެންޓިކް ދިއުމާރިއްޔަތެވެ. އެ ނިސްބަތްވެގެންވަނީ އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގައިވާ ވިރާސީ ޖީންތަކަށެވެ. އެއިން، ކޮންމެ އިންސާނަކީ ވަކި ކާކުކަން ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. އެއީ ވަރަށް އިތުބާރު ހުރި ވަސީލަތެކެވެ". (ޒިޔާދުހަކަޖީ, 2002).

އިސްވެ ބަޔާންވި ދިޔަ ވާހަކަތަކުން ހަމަކޮށްދިނީ ޖެންޑަރއާއި ބަދަލުތަކެއްގެ މައްޗަށް ގާއިމުވެގެންވާ އަދި ސަރުކާރުން ބަލައިގަންނަވާ އިތުބާރު ހުރި ވަސީލަތްތަކެވެ.

ޑީއެންއޭގެ ތެދުކަން

އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގައިވާ ޖީންތަކާއި ހަމާތަކުގެ ދަލީލަކަށް ޑޮކްޓަރުންނާއި އިސްލާމީ ފިޤުހުވެރީން އިޢުތިރާފުވެފައިވާއިރު، ޑީއެންއޭގެ އިތުބާރުގެ ނިސްބަތާމެދު ވެސް ޢިލްމުވެރީން ބަހުސްކޮށްފައިވެއެވެ. ވިރާސީ ޢިލްމުގެ މާހިރުންނާއި ޑޮކްޓަރުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުން ޑީއެންއޭއަކީ 99.99% (ނުވަދިހަ ނުވައެއް ޕޮއިންޓް ނުވަދިހަ ނުވައެއް) އިތުބާރުހުރި އެއްޗެކެވެ. އަނެއް ބަޔަކު ހާމަކޮށްފައިވަނީ ޑީއެންއޭއަކީ 100% (ސަތޭކަ އިންސައްތަ) ސައްޙަ އެއްޗެއް ކަމުގައެވެ.

ޑީއެންއޭގެ މުހިންމުކަން

ޑީއެންއޭއަކީ ޤަރީނާތަކުގެ އާލަމުން ހިނގި ވަރަށް ބޮޑު ކުރިއެރުމެވެ. ޑީއެންއޭގެ މުހިންމުކަން ވަރަށް ބޮޑެވެ. މި ގޮތުން ހާމަވާ ބައެއް މުހިންމު ކަންތަކުގެ ތެރޭގައި:

-1 ވައްކަމާއި ފޭރުމާއި ރޭޕުކުރުމާއި މަރުގެ މައްސަލަތައް ފަދަ ޖިނާއީ ކަންކަމުގައި ޙަޤީޤަތް ހޯދުމަށް ޓަކައި ޑީއެންއޭއަކީ އިތުބާރު ހުރި ވަސީލަތެކެވެ. ޖަރީމާއެއް ހިނގި ތަނުން ލިބޭ، މުޖުރިމާ ގުޅޭ ކޮންމެ އަސަރަކުން ވެސް ޑީއެންއޭ ހުރިދާނެއެވެ. ހަމާއި ދަތާއި [illegible] އިސްތަށްޓާއި ކުޅާއި ނިޔަފަތާއިން ވެސް ޑީއެންއޭ ހުރިދާނެއެވެ. އެހެން [illegible] [illegible] [illegible] ވިއަސް ޑީއެންއޭ ހުރިދާނެއެވެ.

-2 ޑީއެންއޭއަކީ ވިރާސީ ގޮތުން ޙަޤީޤަތް ހާމަކޮށްދޭ އެންމެ ވަރުގަދަ ދިރާސާތަކުގައި އިލްމުވެރިން ބަލައިގަނެފައިވެއެވެ.

-3 އެކި އެކި ޖަނަވާރުތަކުގެ ނަސްލުތައް ދެނެގަތުމުގައި ވެސް ޑީއެންއޭ ދިރާސާކުރެވެއެވެ.

-4 ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި ކުއްޖާ ވިހާ ތަނުން ޑީއެންއޭ ހަދައި ބޭންކު ކުރެވެއެވެ.

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އެއްވެސް މައްސަލައެއްގެ ޙުއްޖަތެއް ނުވަތަ ޤަރީނާއެއްގެ ގޮތުގައި ޑީއެންއޭ ބޭނުންކުރެވޭނެ [illegible] ޝަރުޢީ ގޮތުން މުހިއްމު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެއިގެ ތެރޭގައި ޑީއެންއޭ ތަޙްޤީޤުގެ ނަތީޖާ، ކީރިތި ޤުރުއާނާއި ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތުގެ އަސްލަކާ ކަނޑައެޅިގެން ޒިޔާދުވެގެންނުވާނެއެވެ. އެއީ ޝަރުޢީ ނުޞޫޞްތައް އިތުފާޤުވެގެން ހިގައިދާނެތީއެވެ. މީގެ އިތުރަށް، ބުއްދީގެ ހަމަތަކާ ވެސް ޑީއެންއޭ ތަޙްޤީޤުގެ ނަތީޖާ ތަޢާރުޟުވެގެންނުވާނެއެވެ. އިސްލާމީ ކޯޓްތަކުގައި ޤަބޫލުކުރަނީ ކޯޓްގެ [illegible] [illegible] ތަޙްޤީޤުތަކާއި ކަމާ ބެހޭ [illegible] [illegible] [illegible] ތަޙްޤީޤުތަކެވެ.

އަދި ހަމަ އެ ފަދައިން ޑީއެންއޭ ތަޙްޤީޤުކުރުމުގައި އިތުރު ގޮތުން ވެސް [illegible] ކަނޑައަޅައިފައެވެ. މި ގޮތުން ޑީއެންއޭ [illegible] ކަމާބެހޭ އިލްމުގެ [illegible] ކަނޑައެޅިފައެވެ. އަދި [illegible] [illegible] ކަމާ ބެހޭ އިޖްރާއާތުގެ [illegible] ކަމާއި މި ފަދަ [illegible] [illegible] [illegible] އެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވެސް ބައެއް އިލްމުވެރިން [illegible] ހުކުމް [illegible] [illegible]

ޝަރުޢީ ގޮތުން ޤަބޫލުކުރެވިގެންވާ ޑީއެންއޭ ތަޙުލީލަކީ އެކަކަށް ވުރެ ގިނަ މީހުންގެ މައްޗަށް އެކުލެވޭ ސްޕެޝަލިސްޓުންގެ މައްޗަށް އެކުލެވޭ ޓީމަކުން ހަދާ ތަޙުޤީޤަކަށް ވާންޖެހޭތޯއާ ދުރުމާއި ވެސް ޢިލްމުވެރިން ބަހުސްކުރައްވައިފައިވެއެވެ. މި މައްސަލައިގައި ޢިލްމުވެރިންގެ ތިން ރައުޔެއްވެއެވެ.

(ހ) ފުރަތަމަ ރައުޔުގެ ބޭފުޅުންގެ ނަޒަރުގައި ޝަރުޢީ ގޮތުން ޤަބޫލުކުރެވޭ ޑީއެންއޭ ތަޙުލީލުގައި ނަމަ، އެކަކަށްވުރެ ގިނަ ސްޕެޝަލިސްޓުން ހިމެނުން ޖެހޭއެވެ. މަދުވެގެން ދެ މީހުން ހިމެނުން ޖެހޭއެވެ. އެއީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ބަޔާންވެގެންވާ ހެކިވެރިންގެ ޢަދަދަށް ޤިޔާސްކޮށެވެ. މި ގޮތަށް ބުރަވެވަޑައިގަންނަވާ ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި ޑރ. މުޙައްމަދު ސުލައިމާން އަލްއަޝްޤަރާއި، ޑރ. ޢަލީ ޤަރަދާޣީއާއި، ޑރ. ފުއާދު ޢަބްދުލްމުންޢިމާއި، ޑރ. ޢުމަރު ޝައިޚު އަލްއަސްބަޙީއާއި، ޑރ. ޙަސަން ޝާޛިލީ ހިމެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ. މި ބޭފުޅުން ވިދާޅުވަނީ ޑީއެންއޭގެ ދައުރަކީ ހެކި މީހެއްގެ ދަރަޖައިން ޑީއެންއޭ ތަޙުލީލުކުރުމުގައި އެކަކަށް ވުރެ ގިނަ ޚަބީރުން ހިމެނެންޖެހޭނެކަމުގައެވެ. މި ބޭފުޅުން ދަލީލެއްގެ ގޮތުން ގެންނަވަނީ އަލްބަޤަރާ

ސޫރަތުގެ 282ވަނަ އާޔަތެވެ. އެ އާޔަތުގައި ބަޔާންވެގެންވަނީ ދެ ހެކިންގެ ވާހަކައެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ، ފިޤުހުވެރިން ޒިނާއާ (މީހާގެ ވައްތަރަން ބަލައި ނަސަބު ކިޔައިދިނުން) ގައި އިރުޖަމާނުގައި އެކަކަށް ވުރެ ގިނަ ޝާހިދުންގެ ޝަރަކަތް ބޮޑުވާން ބައެއް ފިޤުހުވެރިން [illegible] [illegible] ވެސް މި ބޭފުޅުން ތާއީދުކުރައްވައެވެ. މި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، މި [illegible] [illegible] [illegible] އިރުޖަމާނުގައި އެކަކަށް ވުރެ ގިނަ [illegible] [illegible] [illegible] ދެކިވަޑައިގަންނަވައެވެ. (އަލްޤަރަޟާވީ).

(ނ) ދެވަނަ ރައްޔިތުގައި ވަނީ ޖިންސުގެ ތަފާތުކުރުމުގައި ކޮންމެހެން ގިނަ [illegible] [illegible] [illegible] މީހުންގެ ޝަރަކަތް ވެސް ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މި ރައްޔިތު ޑރ. ސަޢުދުއްދީން ހިލާލީއާއި (ހިލާލީ 2001) ޑރ. [illegible] [illegible] [illegible]. (އަލްޖަޒީރާ [illegible] [illegible] [illegible] އިސްލާމިއްޔާ [illegible], 2002) މި ދައުރުގެ ބޭފުޅުން ވިދާޅުވަނީ އެއީ [illegible] ފިޤުހުވެރިން [illegible] [illegible] ޝާހިދުގެ ދައުރު ބޮޑުވެފައިވާ ކަމަކެވެ. އަދި އެއީ [illegible] މަޖުލިހާއި ބަރުލަމާނީ މަޖުލިސްގައި ވެސް [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] މަޖުލިސްގެ [illegible] [illegible] ވެސް އެއީ ކަމަށް

ވާތީ، ފިހާރާގައި އެންމެ މީހެއްގެ ބަރުދަން ބުރަވެވޭ އިރު، ޖީއެންއޭ ތަރުޖަމާކުރުމުގައި
އެންމެ މީހެއްގެ ބަރުދަން ބުރަނުވެވޭނެ ސަބަބެއް ނެތެވެ. ސަބަބަކީ ފިހާރާގެ
ބަރަން ވުރެ، ޖީއެންއޭގެ ތެދުކަމުގެ ކަރަވަރުކަމުގެ ނިސްބަތް ބޮޑުކަމެވެ.
ފިހާރާތަކީ ސިފައަން ބަލައި ވައްތަރު ބަލައި ގޮތުކަން ކުރައި ދިނުމެވެ.
ޖީއެންއޭއަކީ އިނގޭގޮތް ވިސްނި ސިފަތަކުން ގޮތުކަން ބެލެހެއްޓުމެވެ.

(ނ) ތިންވަނަ ބަރުދަނަކީ، ޖީއެންއޭ ތަރުޖަމާކުރުމުގައި ބެލެވޭ އަދަދެއް ކަނޑައަޅާނީ
ސަރުކާރުންނެވެ. އެހީ އެކަމުގައި އިތުބާރު ހުރި އެންމެ މީހެއް ވެސް
ސަރުކާރަން ފާހަގަކުރިވިފައި ހުރިހާނަކަމުގައިވާތީއެވެ. މިއީ ޖީރ. އުމަރު
ސުބައިރުގެ ބަދުނެވެ. (އައްސުބައިރު 2002).

އަދިގަނޑު ނަޖަރުގައި، މި ކަމުގައި ކޮންމެހެން ސުޕަރސޮފިސްޓިކޭޓަޑް ވަކި
އަދަދެއް ލާޒިމުކުރުން މުހިންމުއްދުނެވެ. އިތުބާރު ހުރި ލިބޭނީ ޖިސްޓިސްތަކުން
ފުދުނެވެ. އެ ކަން ކަނޑައަޅާނީ ކަލާ ބާރު ތަޢުލީމީ ބާރުވެރި ފަރާތްތަކުންނެވެ.
ނުވަތަ ސަރުކާރުންނެވެ. ޖީއެންއޭއާއި ހަވާލުކުރުމާ ފިހާސްކަރުމަކީ ހަމަ ޖެހޭ
ފިހާސްއްކުންނެވެ. ހަވާލުކުރުމަކީ ޗާލަން ފުނޑުން ހަވާދު މީހުންނެވެ. ޖީއެންއޭއަކީ
ތަރުޖަމާކުރާނެވެ. ޖީއެންއޭއަކީ އިތުރު އުސޫލުތަކެއްގެ މައްޗަށް ފާއިމުވެފައިވާ

ޢިލްމީ ތަހުލީލުތަކެއްކަމަށް ވާތީ، [illegible] [illegible] ޑީއެންއޭ [illegible] މަގެއް ނެތެވެ.

ޑީއެންއޭ ތަހުލީލުގައި މައްސަލަ ހުރެދާނެ ކަމެއްތޯ؟

ޑީއެންއޭއަކީ އެއިގެ ޒާތުގައި ތެދު އެއްޗެކެވެ. ނަމަވެސް ޑީއެންއޭ ތަހުލީލުކުރާ ގޮތުން އޭގެ ނަތީޖާ ތަފާތުވެދާނެއެވެ. ކަމާ ބެހޭ ތަޖުރިބާކާރުން ހާމަކޮށްފައިވާ ގޮތުން ޑީއެންއޭއަކީ އޭގެ ޒާތުގައި ބައެއް އެއްޗެކަން ވިޔަސް، ދެ ކަމެއްގެ ސަބަބުން އޭގެ ނަތީޖާއަށް އަސަރުކޮށްފާނެއެވެ.

ފުރަތަމަ ކަމަކީ، ޖަރީމާއެއް ހިނގާ ތަން (Crime Scene) އެވެ. މި ތަނުން ޑީއެންއޭއަށް ބޭނުންވާ މާއްދާތައް ނެގޭ އިރު ރަނގަޅަށް އެ ކަން ނުކުރެވިއްޖެ ނަމަ ނަތީޖާއަށް ބަދަލު އަތުވެދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް [illegible] މަރުގެ މައްސަލަތައް ފަދަ ޖިނާއީ ކަންކަމުގެ [illegible] ބޭނުންވާ މާއްދާތަކަށް [illegible] [illegible] އެ ކަން ކުރާން އޮންނަ ގޮތް ނޫން ގޮތަކަށް ކޮށްފި ނަމަ، ނުވަތަ އެ މާއްދާތަކަށް

ގެއްލުންލިބިފަ ހުރި ނަމަ، ނުވަތަ މާއްދާތައް ފޮހެލައިފައި ހުރި ނަމަ ރަނގަޅު ނަތީޖާއެއް ނުނިކުމެދާނެއެވެ.

ދެވަނަ ކަމަކީ ބަޔޮލޮޖިކަލް [illegible]. [illegible] ބަޔޮލޮޖިކަލް [illegible] ޑީއެންއޭގެ ނަތީޖާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ހުރި [illegible] [illegible] [illegible]. ސަބަބަކީ [illegible] ރިޕޯޓް އެކުލަވައިލުމުގައި [illegible] [illegible] [illegible] އޮތުމެވެ.

ޑީއެންއޭ އަކީ ޤަރީނާއެއް ހެއްޔެވެ؟

ޤަރީނާއަކީ ކަމެއް ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް [illegible] ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] މިސާލަކަށް [illegible]

އިޖްތިހާދު ސާބިތުކުރުމަށްޓަކައި އެ ޤަރީނާ ބޭނުން ކުރުވިދާނެއެވެ. (ޒައިދާން، 2002).

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައާއި އިސްލާމީ ޤަޟާއީ ނިޒާމުގައި ޤަރީނާއަކީ މުޢުތަބަރު ވަސީލަތްތަކެވެ. ޤަރީނާއަކީ މުޢުތަބަރު އެއްޗެއްކަމުގައި ކީރިތި ޤުރުއާނާއި މާތް ރަސޫލާގެ ﷺ ސުންނަތުން ދަލާލަތުކޮށްދެއެވެ. މި ގޮތުން، ވަލު ކުއްތާ ޔޫސުފުގެފާނު ކައިލިކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް ޓަކައި އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާއަށް ފުރަން އެކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންގެ ފަރާތުން ލޭއިން ކުލަވެފައިވާ ގަމީހެއް އަރުވުން ވާހަކަ ޔޫސުފް ސޫރަތުގެ (18) ވަނަ އާޔަތުގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އަޚުންގެ ފަރާތުން އެ ގަމީސް އެރުވި އެމީހުންގެ ބަސް ތުހުމަތުކުރުމުގެ ބަޔާއި ޤަރީނާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ނަމަވެސް، ޔޫސުފު ސަލާމަތުން ހުންނެވި ކަމުގެ ތަޙްޤީޤްކަން ބައްޕާފުޅަށް ލިބިވަޑައިގަތީ ވެސް އެ ޤަރީނާއިންނެވެ. ބައްޕާފުޅު ވިސްނުއްވި ވަލު ކުއްތާ ޔޫސުފު ކައިލި ނަމަ ޔޫސުފު ގައިގައި ހުރި މި ގަމީސް ނުފަޅައި ހުރީ ކިހިނެއް ހެއްޔޯ؟ (ޢުމަރާން، 2004) މިހެންވުމުން ޔޫސުފާ ދެކެ، ބައްޕާފުޅު ހިތްހަމަޖެހުމާއި އުންމީދު އާލިވެ. އަދި އެ ދޮގުހެދިކަމުން ބަރުދަރުވެއިގަތުން ދާންދުން އެ އުންމީދުގައި އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވިއެވެ.

ޤަރީނާގެ ދުވަސަ ދަލީލަކީ ވެސް ޔޫސުފްގެފާނާ ގުޅިފައިވާ ކަމެކެވެ. މިސްރުގެ އަޒީޒުގެ އަނބިކަނބަލުން ޢަލައިހިއްސަލާމުގެ ޢިސްމަތުގައި އަތުލި އިލްޒާމުން ޢަލައިހިއްސަލާމު ބަރީއަވެގެންވާކަން ހާމަވީ ވެސް ޤަރީނާއަކުންނެވެ. އެއީ ގަމީސްކޮޅު ފުރަގަހުން ފަޅައި ހުރުމެވެ. ފުރަގަހުން ފަޅައި ހުންނާނީ ޢަލައިހިއްސަލާމުގެ ފަހަތުން ދިޔަ ދުވެފިލާތީއެވެ. ކުރިމަތިން ފަޅައި ހުރި ނަމަ ޒުލައިޚާގެ ބަސް ތެދުކަމަށް ވާނެކަމަށް އެ މައްސަލައިގައި ގޮތް ނިންމި ފަރާތުން ކަނޑައެޅި އެވެ. މި ވާހަކަ ޔޫސުފް ސޫރަތުގެ (26-28) ވަނަ އާޔަތުގައި ބަޔާން ވެގެންވެއެވެ.

ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ގެ ސުންނަތަށް ނަޒަރު ހިންގައި ދިރާސާކޮށްލާއިރު ވެސް ޤަރީނާއަށް އަމަލުކުރައްވާފައިވާ ތަން ފެނެއެވެ. މިގޮތުން ޤިޔާފާ (ވަސްފާއި ސިފައަށް ބަލައި ނަސަބު ހިޔާއި ދިނުން) ގައި ބަލާނީ ސިފައާއި ވައްތަރަށެވެ. އެއީ އަލާމާތްތަކެކެވެ. ފިޤުހުވެރިންގެ ނަޒަރުގައި ޤިޔާފާއަކީ އިސްލާމީ ޤަޟާއީ ނިޒާމުގައި މުޢުތަބަރު ޤަރީނާއެކެވެ. މާލިކީ މަޛްހަބުގެ އިމާމުންނާ އިމާމު އިބްނު ފަރްޙޫން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މާލިކީ މަޛްހަބާއި ގޮތުން ޤިޔާފާއަށް އަމަލުކުރުމަކީ ޤަޟާއީ ނިޒާމުގައި ހުކުމްކުރުމުގެ އެއް ގޮތެވެ. އަދި

ޙަންބަލީ މަޒުހަބުގައި ވެސް މި ކަން އޮތީ މާލިކީ މަޒުހަބާ ގާތް ގޮތަކަށެވެ. އިމާމު އިބުނުލްޤައްޔިމު ވިދާޅުވެފައިވަނީ ބައެއް ފިޤުހުވެރިން ޤަރީނާތަކުގެ ވާހަކަ ސަޙީޙަ ބަހުން ގެންނަވާގައި ނެތެއްކަމަކު، އެބޭކަލުން ހުކުމްތައް ތަރުތީބުކޮށްފައިވަނީ ޤަރީނާގެ އަސާސަން ބަލައިގެންކަމުގައި ފާހަގަ ވެއެވެ. (ޒައިދާން, 2002).

އިސްވެ ދިޔަ އާޔަތްތަކާއި ސުންނަތުގެ ދަލީލުތަކާއި ފިޤުހުވެރިންގެ ރައުޔުތަކުން ދޭހަކޮށްދެނީ ޤަރީނާއަކީ އެއިގެ ޢާމުގައި މުޢުތަބަރު އެއްޗެއްކަމެވެ. އެހެންވީމާ ދީނާއި ކަންކަމުގައި ހަޤީޤަތަށް ވާސިލްވުމަށް ބަލައި ޑީއެންއޭގެ ބޭނުންހިފުމަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ތަޢާރުޟުވާ ކަމެއްނޫނެވެ. ސަބަބަކީ ޑީއެންއޭއަކީ ބައްޔަން ވާސިލްކުރުވަނިވި އާލާތެކެވެ.

ނަސަބު ނޫން ކަންކަމުގައި ޤަރީނާއެއްގެ ގޮތުގައި ޑީއެންއޭ ބޭނުންކުރުމުގައި ދެބަސްވުމެއް ނެތެވެ. ނަމަވެސް ޑީއެންއޭއަކީ ޢިލްމީ ހޯދުމެއްގެ މައްޗަށް ބިނާވެގެންވާ ވަސީލަތެއްކަމުން، ނަސަބު ނަފީކުރުމާއި ސާބިތުކުރުން ފަދަ، ޤަޠުޢީ ގޮތުން ވަކި ހުކުމްތަކެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ ހައްސާސް ކަމެއްގައި ޑީއެންއޭއަކީ ހަމަ އެ އެއްފަދަ ޤަވީ ޤަރީނާއެއްގެ ބޭނުންކުރެވޭނީ

އިލްމުވެރީންގެ މެދުގައި ޚިޔާލުތަފާތުވުމެއް އުފެދިފައިވަނީއެވެ. މިކަމުގައި ތިން ޤައުލެއް ވެއެވެ.

ފުރަތަމަ ޤައުލަކީ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ޑރ. [illegible] [illegible] ([illegible] 2002) އާއި ޑރ. [illegible] ހިލާލީ (ހިލާލީ 2001) އާއި ޑރ. [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] 2002) އާއި ޑރ. [illegible] [illegible] ([illegible] 2002) އެވެ. އަދި 1998 ވަނަ އަހަރު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހުރިއެވެ. މި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (5) ވަނަ [illegible]. [illegible].

މީގެ އިތުރުން މި ބޭނުމުން ވިދާޅުވާ ގޮތުން ޖެންޑަރގެ ތަޢުލީމުތަކަކީ ސައްތައިން ސައްތަ ޞައްޙަ ތަޢުލީމުތަކެވެ.

މި ރަމްޒުން އިޝާރާތްކޮށް ދެއްކުމަށް ބޭނުމުން ވިދާޅުވެފައި މި ގޮތަށް މި ދެކުން ހުރިހާ ކަމަކީ ވަކި ބަދަލު ތަރައްޤީ ވުމުގެ ސަބަބުން އުފެއްދި ބަސްތަކެއް ހަމައެކަނި ތަޢާރުފްކުރުމުގައި އަންހެނުންނާ ޖެންޑަރ ތަޢުލީމުތަކުގެ ގޮތުގައި ހިނގާފައި އިޖުތިމާޢީ އުސޫލުތަކެވެ. އެ ގޮތަށް ކަމެއްގެ މައްޗަށް ނަޒަރުދާރީގެ ކަންކަމެއް ނުހިނގާނެ ކަމުގައެވެ. އިޖުތިމާޢީ އުސޫލުން އެކަމެއްގައި ބުނެވޭއެވެ.

ދެވަނަ ކަމަކީ، ޖެންޑަރ އަކީ ތަފާތު ފިރިހެނުންނެވެ. ފިރިހެނުން ފިރިހެނަކާ އެއް ތަރަޖަމާން ގޮސްފައިވާ ފިރިހެނެއް ނުނުވެ. އަދި އެއީ ނަމަވެސް ސިފަތަކުން ކުރާމީހުންގެ ބޭނުން ކުރެވޭ ވަރުގެ މުސްތަޤިލް ފިރިހެނެއް ވެސް ނުވާ ނުނުމެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ކުރަން ތަފާތު ބާރުވެރިކަމުގައި ހަމައެކަނި ބޭނުންކުރާ ފިރިހެނެކެވެ. މި ގޮތުން ކުރަން ތަފާތު ބާރުވެރިކަމުގައި ނަމަވެސް ސިފަތަކުން ކުރާމީހުންގެ ނަތީޖާ ކުރުމުގައި ޖެންޑަރ ބޭނުންކުރެވިދާނެކަމުގައި ޖެހޭ ވާހަކަ އައްޑަހާފީ (އައްޑަހާފީ އަލްބަސްރަތުލް ވިޔަނާއަށް ވަނަޖާރާތުލް އިސްލާމިއްޔާ މިންހާ،

2002) އާއި ޖ ރ ބުމަރު (އައްސުބަށްއިދިލް 2002)
ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މި ރައުޔުގެ ބޭފުޅުންގެ ނަޒަރުގައި ޖެންޑަރާއި އާދަ ޢާދަކާއި
ޝަރުޢީ ދަރިފިރިއުންނަށް. ނަސޭހަތް ސާބިތުކުރުމުގައި ހާދަ ތަރުބިއްޔަތު ހުށަހަޅާ
ފުދުނުވިއިރު އެއްބަސްވެވައިފާ ޝަރުޢީ ދަރިފިރިއުންނަށް. ނަސޭހަތް ސާބިތު ކުރުމާއި
ނަދީ ކުރުމުގައި އެކު ގޮތަކީ އިދާރީކުރުމާއި ހެއްކާއި ޝަރުޢީ އުސޫލުގެ މަތިން
އެކު ކައިވެނީގެ ގުޅުމެވެ. އަދި ހަމަ އެހެން ޖެންޑަރއަކީ ދަރިފިރި
ދަރިވަރުއްކަމުގައި ނަބަދަލުވި އެއްގެ ތަރުބިއްޔަތު ހުރުމުގައި ގެހެއް
ހިފައިދޭން ކަމުގައި ރަޔްޖެހ އެކުވައިދުމުގެ އިބްތިދާއީ އެކުކަމަކަށްވާތީއެވެ. އެ
ކަމަކާވެހު އެއްވެސް ހިލާފުއް ނަމެ ދަރިފިރި ހެއްކާއި ދަރިން ހުއްޖައި ތަޢްސީ
ދަރިންއެއްގެ މައްޗަށް ބޮޑަ ނުވެވޭންކަމުގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މި ހުން މި
ކަން އެކުކަމުގައި ވިޔަސް، ދީ ފިރިހުނުން ދަރިއަށާ ގުދި އަދަބުދެނުވެން ވަދަ
ހާލަތުގައި ގުދިވަރިވެއްޖެ ނަމަ އެ ކުއްޖާގެ ނަސަބު ސާބިތުވާ މިޔާ ކަނޑައެޅުމަކަށް
ބަކައި ކުޅުން ކުރާ އަދުރަކަށް ޖެއްސެ ހުރިހާކަމަކުގައި މި ރައުޔުގެ ބޭފުޅުން
ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

ތިންވަނަ ރައުޔުގެ ބޭފުޅުން ވިދާޅުވަނީ ޑީއެންއޭއަކީ ޤަޠުޢީ ޤަރީނާއާ ގާތްވާ ޤަރީނާއެއްކަމުގައެވެ. މިއީ ޑރ. ނާސިރު އަލްމައިމާންގެ ރައުޔެވެ. (އަލްމައިމާން, 2002) މި ރައުޔަށް އެހެން ބައެއް އިލްމުވެރިން ވެސް ތާއީދުކުރައްވައިފައިވެއެވެ.

މި މައްސަލައިގައި އިލްމުވެރިން ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ ރައުޔުތަކަށް ނަޒަރު ހިންގައި، އަޅުގަނޑު ބުރަވާނީ ޑީއެންއޭއަކީ ވަރުގަދަ ޤަރީނާއެއްކަމުގައެވެ. ނަމަވެސް ނަސަބު ނަފީކުރުމާއި ސާބިތުކުރުމުގައި [illegible] [illegible] ހުރި [illegible] [illegible] [illegible] މި [illegible] [illegible] [illegible]. އެހެން ނަމަވެސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. މި [illegible] [illegible] ލިޢާނުގެ މައްސަލައިގައި ޑީއެންއޭގެ ޙުއްޖިއްޔަތު [illegible] [illegible] [illegible].

މި [illegible] ޑީއެންއޭގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ޑީއެންއޭގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ހުރާސެއެކެވެ. ބައެއް ބައިޢަތް ކުރު ގޮތަކަށް ގެނުވައިފާނެއެވެ. އަސްލު މަގުސަދަކަށްވީ ނިކާހުގެ މައްސަލައަށް ވާހަކަ ދެއްކުމުގެ ކުރިން އިސްލާމީ ނަޒަރަކުން ޑީއެންއޭގެ ބައްޔިނާއަކަށް ނަޒަރެއް ހިންގައިލުމުވެ. އަދި އޭގެ ތެދުކަމާއި ތަޙުޤީޤުތަކުގެ ގޯހެއް ހިނގައިދާނެކަމުގެ އިޙުތިމާލު އޮތް ވަރު ދެނެގަތުމެވެ. ސަބަބަކީ ނިކާހުގެ މައްސަލައާއި ޝަރުޢުގައި ތެދުވީ ބުނުމެއް އޮތް ކަމަކަށްވާތީވެ، ޝައްކީ ނަތީޖާއަކުން ނުވަތަ ކުށެއް އިޙުތިމާލު އޮތް ތަޙުޤީޤެއް ތެދުވީ ބުނުމުގެ މައްޗަށް އިސް ފަސް ކުރުމަކީ ވިއަސް މައްސަލައި ޢިލްމުވެރިންގެ ބަހުސްބިނާކުރި އަސާސްކަމުގައިވިދިއެވެ.

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ދަރި ނަފީކުރުން

އިސްލާމްދީނުގައި އިންސާނީ ދަރިފަސްކޮޅުވެސް މަތިވެރިކުރައްވައިފައެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އިންސާނާގެ ނަސަބަށް ޚާއްސަ މަޤާމެއް ދެއްވައިފައެވެ. އިސްލާމީ އުންމަތުގައި ޚާއްސަވެގެންވާ އެންމެ މުހިންމު އެއް ކަމަކީ ނަސަބެވެ. ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް އޭނާއަކީ ކާކުގެ ކާކުކަން ބޭނުންވެއެވެ.

ނަސަބު ނުވަތަ ޢިރްޟު (އަބުރު) ހިމާޔަތްކުރުމަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ އެންމެ މަތިވެރި ފަސް މަޤްޞަދުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ.

ނަސަބުގެ މަތިވެރިކަން

ޝަރުޢީ ގޮތުން ބަލާއިރު، ނަސަބުގެ މަޤްޞޫދަކީ ބައްޕަގެ ނިޔާކުރާ ގޮތުން ދުލީހަށްގެ ދަރަޖަކަން އިމުކުރާ ބުރަކުރެވެ. އެއީ މާނައަކީ، ޝަރުޢީ ކައިވެނީގެ ގޮތުން ގުޅިފައިވާ ގުޅުމުކަން، އުފަންވާ ދަރީގެ ނިސްބަތް އެ ކުއްޖާގެ ބައްޕައަށް ނިސްބަތްކުރުމެވެ. މިއީ އިސްލާމްދީނުގައި މަތިވެރިކަމާއިއެކުގައިވާ ކަމެކެވެ. އަލްއަޙްޒާބު ސޫރަތުގެ ހަވަނަ އާޔަތުގައި މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. (ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ ۚ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ ۚ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا) މާނައީ: "އެ ދަރިން އެއުރެންގެ ބަފައިންނަށް ނިސްބަތްކޮށް ގޮވާށެވެ! އެއީ الله ގެ حضرة ގައި عدل ވެރިކަން ބޮޑެވެ. އެ ދަރިންގެ ބަފައިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގޭނަމަ، ފަހެ، އެއީ دين ގެ ފަރާތުން

ތިޔަބައިމީހުންގެ أخ ންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އެހީތެރީންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގިގެން (ކުށުން) ކުރެވުން ކަމެއްގެ ފާފައެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް ނެތެވެ. އެހެނެއްކަމަކު، ފާފަވެރިކަން އޮންނާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތައް قصدކުރަ ކަމަކާ މެދުގައެވެ. އަދި ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ، رحيم ވަންތަ ކަލާނގުކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ."

އަދި ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީސްކުރައްވައިފައިވެއެވެ. "އެއީ ބައްޕަ ނޫންކަން އެނގި ހުރެ، އެހެން މީހަކު ބައްޕަކަމުގައި ގަބޫލުކުރާ މީހާއަށް ސުވަރުގެ ޙަރާމްވެގެންވެއެވެ." (އަލްބުޚާރީ 1987) އަދި ވެސް އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ޙަދީސްކުރައްވައިފައިވެއެވެ. "ތިޔަބައި މީހުންގެ ބަފައިންނަށް ނިސްބަތްވުން ތިޔަބައިމީހުން އެއްކިބާވެ ނުވާށެވެ." އެބަހީ ބައްޕަ ނޫން މީހަކު ނަސަބު ނިސްބަތް ނުކުރާށެވެ!) ފަހެ، ބައްޕައިންގެ ކިބައިން އެއްކިބާވެގެން ތިމާ އިސްލާމްދީނުން ބޭރުވެއްޖެއެވެ."

މި ކަންކަން މި ގޮތައް ކަނޑައެޅިފައިވާނީ [illegible] މުޖުތަމަޢުތަކުގައި އިސްލާމްދީން ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން ހުރި ޢާދަތައް ނައްތައިލެއްވުމުގެ ގޮތުންނެވެ. އަޅުން މިނިވަންކުރުމަށް ފަހު، އޭނާގެ ބައްޕައާ ސާބިތު މީހާކަމުގައި

ކަނޑައެޅުމާއި (ތަބައްނީކުރުން) އެއީ އެއިރުގައި އޮތް ކަމެކެވެ. އަދި އެއް އަންހެނަކު ގިނަ ފިރިހެނުންނާއެކު ކައިވެނިކޮށް ތިބޭ ދަރިއެއްގެ ބައްޕައަކީ އެންމެން އެއްތާކަށް އެއްކޮށް، އެއިގެ ތެރެއިން އަންހެންމީހާ ކަނޑައަޅާ ކަމުގައި ހެދުމާއި މިފަދަ އެތައް ޖާހިލީ ނުބައި އާދަތަކެއް އޮތެވެ. މި އާދަތައް ފިލުވައި [illegible] [illegible] އެ [illegible] [illegible] އިންސާނުން ގެނައުމަށްޓަކައި މާތް الله ޝަރީޢަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އަންގަވައިފައިވާ ގޮތުން އެއްވެސް އިންސާނަކު އޭނާގެ ބައްޕަ ނޫން މީހަކަށް ނިސްބަތްކޮށްގެން ނުވާނެއެވެ. އޭނާގެ ދަރިއެއް ނޫންކަން ކަށަވަރުކުރާ ޙާލަތުގައި، ނުވަތަ ޝައްކުކުރެވޭ ޙާލަތުގައި އެ ކަމުގައި [illegible] މަގު އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި [illegible]. މިހެން ވަކި ކުއްޖާގެ ބައްޕަ ނޫންކަން ކަށަވަރުވުމާއި، އެ ކުއްޖަކު އޭނާގެ ނިސްބަތްކުރުމާއި މަނާކުރައްވައިފައިވާ ކަމެކެވެ.

ނަމަވެސް މި ތަނުގައި ބަޔާންކުރުން ހައްޤު އެހެން ނުކުތާއެއް އެބަ އޮތެވެ. އެއީ މިޒަމާނުގައި ދަރީން ކަށަވަރުކުރުމުގެ މައްސަލައެވެ. ކުއްޖާގެ ނަސަބު ބައްޕަ ނޫން މީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުމެއް ނެތި ކަށަވަރުކުރުމަކީ އިސްލާމީ ނަޒަރުން ބަލާއިރު

ހުއްދަ ކަމެކެވެ. މިސާލަކަށް ދަރިން ނުލިބޭ މީހެއް އެހެން މީހެއްގެ ދަރިއެއް ބަލައި ބޮޑުކުރުމާއި، ތަޢުލީމު ކުދިން ބަލައި ބޮޑުކުރުމާއި [illegible] ކުދިން ބަލައި ބޮޑުކުރުމާއި ފަޤީރުންގެ ދަރިންނަށް އަޅައިލައި، ނުވަތަ ދަރިން ގިނަ މީހެއްގެ އަތުން ކުދިން ގެނެސްގެން ބަލައި ބޮޑުކުރުމާއި [illegible] [illegible] [illegible] ހޭދަކުރާންޖެހިފައިވާ [illegible] ދަރިން ބެލުމާއި މި ކަންކަމަކީ މަނާ ކަމެއް ނޫނެވެ.

އަދި [illegible]! އެއީ ނުހަނު ސަވާބު ލިބޭނެ [illegible] ކަންކަމެކެވެ. [illegible] ލޯބިވިއަސް އަމިއްލަ ދަރިން ގޮތަށް އެ ކުދިންނާ [illegible] [illegible] [illegible] އެ ކުދިންގެ ނަސަބު ނިސްބަތެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެ ކުދިންގެ ނަސަބު ނިސްބަތްކުރަންވާނީ އެ ކުދިންގެ އަސްލު ބައްޕައިންނަށެވެ. ބައްޕަ ނޭނގޭ ކުއްޖެއް ނަމަ އެއީ އަޚުންނެވެ. އެ ކުދިންނަކީ ނިކަމެތި އަދި [illegible] [illegible] އެއްވެސް ކަމެއް އަދި [illegible] [illegible] ނުވާނެއެވެ. ފުރިހަމަ [illegible] [illegible] [illegible] އެ ކުދިންނަށް ދޭންވާނެއެވެ.

ދަރި ނަފީކުރުން (ލިޢާނުކުރުން)

ދަރި ނަފީކުރުމަކީ ވަރަށް ބޮޑު ކަމެކެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ދަރި ނަފީކުރުމަށް ލިޢާނުކުރުން ފިޔަވައި އެހެން ގޮތެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފައެއް ނެތެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ލިޢާނުކުރާނެ ގޮތް ޤަޠުޢީ ގޮތުން ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވައިފައެވެ. ދެމަފިރިންގެ މެދުގައި ދަރީގެ ނަސަބާ މެދު ހިޔާލު އުފެދި، އެއީ ފިރިމީހާގެ ދަރިއެއްކަމާ މެދު ފިރިމީހާއަށް ޝައްކުވެއްޖެ ހިނދެއްގައި ދިޔުން އޮތީ ލިޢާނުކުރުމެވެ. ލިޢާނުކުރުން ނޫން އެހެން ގޮތެއް ޒިނާކުރުވޭނެ ގޮތެއް އޮތްކަމަށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމަކުން ފެންނާކަން ނެތެވެ. އުފެދޭ ސުވާލަކީ މި ޒަމާނުގައި ޑީއެންއޭގެ ހޯދުންތަކުން ދަރީގެ ނަސަބު ޢިލްމު ގޮތުން ސާބިތުވާން އޮއްވައި، ލިޢާނުކުރުމުގައި އެ ޤަރީނާގެ ބޭނުން ކުރެވިދާނެތޯއެވެ؟ މިއީ ވަރަށް މުހިންމު ސުވާލެކެވެ. މި ސުވާލުގެ ޖަވާބަށް ދިއުމުގެ ކުރިން ލިޢާނުކުރުމަކީ ކޮބައިކަން ބަޔާންކޮށްލަމެވެ. ދެން [illegible] [illegible] ލިޢާނުކުރުމުގައި ޑީއެންއޭގެ [illegible] [illegible] ލިޔާން ގަސްތުކުރަމެވެ.

ލިޢާނުގެ މަފުހޫމު

ލުޣަވީ ގޮތުން ލިޢާނަކީ ލާޢިންގެ މަސްދަރެކެވެ. އެއީ ނުކުރުމާއި ދުރުކުރުމެވެ. (اللهގެ ރަޙުމަތުން ދުރުކުރުމެވެ.) އިމާމް އިބްނު ޙަޖަރު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ލިޢާނު" މި ލަފުޒު ނިކުމެފައިވަނީ (އަލްލަޢުނު) މިލަފުޒުންނެވެ. އެއީ ލިޢާނުކުރާއިރު، ލިޢާނުކުރަމުން ބުނެނީ ތިމާ ދޮގުހަދާ ނަމަ ތިމަންގެ މައްޗަށް الله ގެ ލަޢުނަތް ހުއްޓެވެ. (ޙަޖަރު, 1379ހ).

ލިޢާނުގެ ފިޤުހީ މަފުހޫމުގައި ޙަނަފީ މަޛްހަބުގެ އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވަނީ ލިޢާނަކީ ލަޢުނަތާއި ޝަހާދަތު ކަސަމަކުރެވިގެން އަންނަ ހުކުމެއް ކަމަށް ހުވާތަކެކެވެ. (އަލްކާސާނީ, 1997).

މާލިކީ މަޛްހަބުގެ އިލްމުވެރިންގެ ނަޒަރުގައި ލިޢާނުކުރުމަކީ އަނބިމީހާ ޒިނޭކުރިކަމަށް ބުނެ ނުވަތަ އޭނާ ބަލިވެއިނެގަތި ވަނީ ތިމަންގެ ދަރިއަކަށް ނޫންކަމަށް ބުނެ ހުވާކުރުމެވެ. އަދި ފިރިމީހާ އެ ހަދަނީ ދޮގެއްކަމުގައި ބުނެ، ޒިނޭގެ ޙައްދުން އެއްކިބާވުމަށް ޓަކައި އޭނާގެ ދިފާޢުގައި ކުރާ ހުވާކުރުމެވެ. (އަލްމަޤްދިސީ, 1995).

ޝާފިޢީ މަޛްހަބުގެ އިލްމުވެރީންގެ ދައުރުގައި، ލިޢާނަކީ އަނބިފިރިކަމުގެ ބަސްމަތި ޒިނާކޮށްފައިވާކަން (އެބަހީ: އަނބިމީހާ ޒިނާކޮށްފައިވާކަން ސާބިތުކުރުމަށް، ނުވަތަ ދަރި ނަފީކުރުމަށް މަޖުބޫރީ ހާލަތުގައި ބުއްޖެހުމެއްގެ ގޮތުގައި ބަޔާންކުރާ ޝަރުޢީ ޙުކުމެކެވެ. (އަލްއަޒްހަރީ 1997).

ހަންބަލީ މަޛްހަބުގެ އިލްމުވެރީންގެ ނަޒަރުގައި ލިޢާންކުރުމަކީ اللهގެ ދަރުސްނާއި ކަލާމުގެ ބަސް ހިމަނައިގެން ހުވައިދާ ގެނުވައިގެން ވެ ގަރާމުން ރޫ ހެއިމަކަކެވެ. (އަލްބަހޫތީ 1997).

ހަނަފީ މަޛްހަބުގެ ފުޤަހާއުންގެ އަޤުލުތަކަން ނަޒަރު ހިންގައިލުމުން ފާހަގަވަނީ ލިޢާނުގެ ސަރުކީ މަސްއަލަ ގެނޭއުގެއި ފުޤަހާއުންގެ ތަޢާރުފުތަކުގެ ކައިވެނިއަކީ ބަޔާންވެފައިވާ ގޮތުގެ މައްޗަށް ރިޢާޔަތްކުރެވިފައިވާކަމެވެ. އެހެންކަމުން މަޛްހަބުތަކުގެ ދައުރުތަކުގައި އިބާރާތުގައި ތަފާތެއް ހުރިއަސް، އެންމެހައި ތަޢާރުފުއްގެ މުރާދު އެއްގޮތްވެގެންވެއެވެ.

ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ލިޢާނު

ލިޢާނުކުރުމުގެ ކައިފިއްޔަތު ޤުރުއާނުގައި ވަރަށް ތަފުސީލުކޮށް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ލިޢާނުކުރެވެނީ ޙައްދުން ސަލާމަތެވެ، ކޮންމެ މީހަކު ވެސް އަބުރު ރައްކާތެރިކުރުމަށް ޖެހެއެވެ. ލިޢާނުކުރެވިއްޖެ ނަމަ ދެމީހުން އަބަދަށްޓަކައި ވަކިވެއެވެ. އަދި ޤަޛުފުކުރިކަމުގައި ތުހުމަތުކުރުވިފައިވާ ފިރިމީހާގެ ގައިގައި ޙައްދެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. (ޖަލްދެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.) އަދި ޒިނާކުރުމުގެ ތުހުމަތެއްގައި އަނބިމީހާގެ ގައިގައި ވެސް ޙައްދެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. ލިޢާނުކުރަން ޖެހޭނީ ފިރިމީހާގެ އަތުގައި އިތުރު ހެއްކެއް ނެތުމުން އޭނާގެ އަނބިމީހާއާ މެދު ކުރާ ތުހުމަތު ސާބިތުކުރުމަށް ޖެހެއެވެ. އަދި އަންހެނާގެ އަބުރު ސަލާމަތްކުރުމުގެ ގޮތުން ވެސް ވެއެވެ. ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ އައްނޫރު ސޫރަތުގައި މާތް الله ވަޙީކުރައްވައިފައެވެ. (وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ ۙ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَن تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ ۙ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِن كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

މާނައީ: "އަދި އެއުރެންގެ އަމިއްލަ نفسތައް މެނުވީ ހެކިޔޭ ބަޔަކު އެއުރެންނަށް ތިބިގެންނުވާ حال، އެއުރެންގެ އަނބިންނަށް قذف ކުރާމީހުން (ފަންނާނެވެ!) ފަހެ، އެއިން ކޮންމެ މީހަކު، الله ގަންދީ ހަތަރު ހުވައިން ހުވާކުރުން ހުށްޓެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާއީ ތެދުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ މީހަކު ކަމަށެވެ. އަދި ފަސްވަނަ ހުވާކުރުން ހުށްޓެވެ. އޭނާއީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ މީހަކު ކަމުގައިވާ ނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން، اللهގެ لعنة އޭނާގެ މައްޗަށް ހުރި ކަމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާއީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ މީހެއްކަމަށް الله ގަންދީ އެކަނބުލޭގެ ހަތަރު ހުވައިން ހުވާކުރުމުން، އެކަނބުލޭގެ ކިބައިން عقوبات (އެބަހީ: حد ޖެހުން) ކެނޑޭނެތެވެ. އަދި ފަސްވަނަ ހުވާކުރުން ހުށްޓެވެ. އޭނާއަކީ ތެދުބުނާ މީހުންގެ ތެރެއިންވާ މީހަކު ކަމުގައިވާ ނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން، اللهގެ ކޯފާ އެކަނބުލޭގެ މައްޗަށް ހުރިކަމަށެވެ. އަދި اللهގެ فضلވަންތަކަމާއި، އޭނާގެ رحمة ވަންތަކަން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ނުވާނަމައެވެ. (އެބަހީ: އޭނާގެ رحمة ވަންތަކަން ނުވާ ނަމަ، ތިޔަބައިމީހުން فضيحة ކުރައްވައި ހަލާކުކުރައްވައިފީހެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ، ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ، حكيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

މި އާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވުމުގެ ސަބަބާ ބެހޭ ގޮތުން އަލްއިމާމު އައްނަވަވީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ލިޢާނުކުރުމާމެދު ބާވައިލެއްވިފައިވާ އާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވުން ސަބަބާމެދު އިލްމުވެރީން އިޚުތިލާފު ވެވަޑައިގެންފައިވެއެވެ. އެ އާޔަތް ބާވާލެއްވުނީ ހިލާލު ބިނު އުމައްޔާއާ ބެހޭ ގޮތުންތޯ ނުވަތަ ޢުވައިމިރު އަލްޢަޖްލާނީއާ ބެހޭ ގޮތުންތޯ އާމެދު އިލްމުވެރީން އިޚުތިލާފުވެވަޑައިގެންފައިވެއެވެ. ބައެއް އިލްމުވެރީން ވިދާޅުވެފައިވަނީ އެ އާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވިފައިވަނީ ދެފަރާތުގައެވެ. އެއީ ޢުވައިމިރު ސުވާލު ކުރެއްވި ހިނދު ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘް ކުރައްވައިފިއެވެ. (އޭ ޢުވައިމިރުއެވެ! ތިބާއާއި ތިބާގެ އަނބިކަނބަލުންގެ މެދު މާތް اللّٰه އާޔަތްތަކެއް ބާވައިލައްވައިފިއެވެ.) މި ޙަދީޘް އިމާމު މުސްލިމު ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. މި މައްސަލައިގައި ޖުމްހޫރު އިލްމުވެރީން ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. މި އާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވުނީ ހިލާލު ބިނު އުމައްޔާގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ

ޙުވައިމިރަން އެ ގޮތަށް ވިދާޅުވީކަމުގައި ވެދާނެއެވެ. އިމާމުއްނަވަވީ ވިދާޅުވެއެވެ. ޒަމާނުގައި އެ ދެމީހުންގެ ހާދިސާއަކީ ކައިރިކައިރީގައި ހިނގައިފައިވާ ހާދިސާތަކަކަށް ވެދާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެނގޭން އޮތް ގޮތުން އެންމެ ފުރަތަމަ ލިބާސްކުރި މީހަކީ ހިޝާމު އިބްނު އުމައްޔާއެވެ.

އަނބިމީހާ ހެދު ޖިނޭގެ ހުރުމަތްކޮށް، ދަރި ނަޖީބާ މުހަންނަން މި އާދަތްތަކުންވަނީ ބައްލު ހުރައިރީފައެވެ. އެއީ އަނބިމީހާ ޖެހޭނެކަމުގެ ހުރުމަތްކޮށް ބުއްޖެހެއް ނުދެއްކޭ ނަމަ، ކަން ކުރާނީ ގޮތް މި އާދަތްތަކުގައި ބަހާން ވެގެން ވެއެވެ. ލިބާސްކުރުމަކީ ދަރި ނަފްސާނީ ކުރުމެވެ. ޖުމުލަތަ އިތުރުވެރިން ބަހާނުކުރައްވައިފައިވާ ގޮތުން ހިތާމަ ބޮނި އުމައްޔާ، ގައިން ބާކީގައި އުޅުމައި ވަގުތު، ޔާނގެ އަނބިމީހާ އެހެން މިހާރުއްކަ ޖިންނާކުރާން އުތަރި ޔާނގެ ރަހަން ފުރުވުން، އެ ކަމާ ދެކު ރަސޫލާ ﷺ ސަރަސްވަތީ ސަލަވާތް ދޭނާތުވުން، އެ ކަމާދެނު ވަރި ބުނުވައް، ހުރިން އަހަރެފައި ނުތުވުން އުޅެބަ ވިދާޅުވުން ހުންނަމުވުން މި އާދަތްތަކަށް ބާވައިލެއްވުނެވެ. އެއަށް ފަހު، އިތުރު އެނާދަކާނާގުން ހިތާމަ ބޮނި އުމައްޔާއަށް ބަހުރިސްކުރައްވިތެވެ. ތިޔަބަށް ދެމުވިރިވެފައި ލަޢުސަޔާއިގެ ބައްޓަމް މަތި الله ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި ހިތާމަ

ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނާ އުންމީދު ކޮށްގެން ހުރީ ތިޔަ ގޮތަށެވެ. އެއަށް ފަހު ހިލާލުގެ އަންހެނުން ގެނެވުނެވެ. އެ ކަނބުލޭގެ ކުރިމަތީގައި ހިލާލު އޭނާގެ ބޮލުގައި ޒިނޭގެ ތުހުމަތު އެޅުވިއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ހިލާލުގެ ތުހުމަތު ދޮގުކުރިއެވެ. ދެން ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ހަދީސްކުރެއްވީ ލިޔާނުކުރުމަށެވެ. ދެން ހަތަރު ފަހަރު ހުވާކޮށް އޭނާ އެ ބުނަނީ ތެދު ކަމުގައި ހިލާލު ކަސަމްކުރިއެވެ. ފަސްވަނަ ފަހަރަށް ހުވާކުރުމުގެ ކުރީން ހިލާލަށް ބުނެވުނެވެ. އޭ ހިލާލެވެ! ދުނިޔޭގެ ޢަޒާބުތަކާއި އަދަބު އާޚިރަތުގެ ޢަޒާބަށްވުރެ ލުއިވާނެއެވެ. އެ ވަގުތު ހިލާލު ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނާ މި ބުނަނީ ތެދެވެ. އެހެން ބުނެ ފަސްވަނަ ފަހަރު ހުވާކޮށް ތިމަންނާ މި ބުނަނީ ތެދުކަމާއި، އެއީ ދޮގުވެރިއެއްކަމުގައި ވީ ނަމަ ތިމަންނާއަށް މާތް الله ގެ ލަޢުނަތް ހުރި ކަމުގައި ވިޔަސް [illegible] ބުންޏެވެ. އަދި މި [illegible] އަންހެނުންނާ ވެސް ހަތަރު ފަހަރު [illegible]، ހުވާކޮށް އޭނާއަށް [illegible] އޭނާ ފިރިމީހާ އޭނާ ބޮޑުގައި [illegible] ދޮގު ތުހުމަތުތަކާއި ފިރިމީހާއާ [illegible] [illegible] ހުވާކޮށް ފަސްވަނަ ފަހަރު، ތިމަންނާގެ ފިރިމީހާ ތެދުވެރިއެއް ނަމަ ތިމަންނާއަށް الله ގެ ކޯފާ ހުރިކަމަށް ކަސަމްކުރިއެވެ. އެއަށް ފަހު އެ ދެމަފިރިން ކައިވެނި ފޫއްދަވައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވަކިކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ އަންހެނާ ވިހާ ކުއްޖާ ބައްޕައަކާ ނިސްބަތް ނުކުރުމަށް [illegible] [illegible]

ނުކިޔާން އެންގެވިއެވެ. އަދި ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ބަދީސްކުރެއްވިއެވެ. އެ އަންހެން މީހާ ވިހާ ކުއްޖާއަކީ ބޮޑުގެ އިސްތިރިކަމުގެ ރަމް، ފޫކޮޅުގެ މަސްއަލަތަކުގެ ކުދެ ތަނބި ކަދި ހިމަކަން އޮތް ކުއްޖެއް ނަމަ އެއީ ހިޔާލުގެ ދަރިއެކެވެ. އަދި އެކުއްޖާއަކީ ކަޅު ދޮން، ވަރުގަދަ، ގަނޑުބަލަކުގައި ވަރު ހުރި، ތަނބިކަދި ވަރުގަދަ، ފޫކޮޅުގެ މަސްއަލަތަކުގެ ބޮޑު ކުއްޖެއް ނަމަ އެއީ، އެ ކަނބަލުންގެ އާއިލާ އެ ބަދަލު ހިނގި މީހާގެ ދަރިއެކެވެ. ދެން އެކުއްޖާ ވިހެއުމަށް ފަހު، ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ އެ ސިފަކުރެއްވި ސިފަކުރެއްވުން ދިމާވި، ހިތި ފިރިހެންމީހާއާއެވެ. އެއަށް ފަހު ރަސޫލާ ﷺ ބަދީސްކުރެއްވިއެވެ. ލިޢާނުކުރުން ދެއްވިފައި ނެތް ނަމަ ހިމަނަކަތްތަކުގެ އެ ކަނބުލޭގެއާމެދު ބުނާނަމި އިސްތިވާބުވުމުންނެވެ. މިހެން ބަދީސްކުރެއްވީ އެ ކަނބުލޭގެ ލިޢާނުކުރުމުގައި ދޮގުގެ ހެކިކަން ސާބިތުވުމުންނެވެ. އަދި އެ ދެމަފިރިންނަށް އެ ވަޢުޡު ވެސް ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ހަނދުމަކޮށްދެއްވިއެވެ. ތިޔަ ދެ މީހުންކުރެ އެކަކު ދޮގުވެރިއެއްކަން މާތް ﷲ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

ލިޢާނުކުރުން ވާޖިބުވެގެންވަނީ ދެ ޙާލަތެއްގައެވެ. އެއީ

(ހ) އަނބިމީހާގެ ބޮލުގައި ޒިނޭގެ ތުހުމަތު އެޅުވުން.

(ށ) ދަރި ނަފީކުރުން، ނުވަތަ ބަލިވެ އިނީ އޭނާގެ ދަރިއަކަށް ނޫންކަމަށް ބުނުން.

ދަރި ނަފީކުރުމަށްޓަކައި ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ކަމާ ބެހޭ ކޯޓަށެވެ. ޢިލްމުވެރިން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުން ދަރި ވިހެއުމުގެ ކުރިން ވެސް ނަފީކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި ވިހާ ފަހުން، ނަސްލުވުމާ ދޯދިނު އެންމެ ހަމަ ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ވެސް ނަފީކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި އަނބިމީހާގެ ނިފާސްކުރުމުގެ މުއްދަތުގައި ވެސް ނަފީކުރެވިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް ބުޚާރީ މަޖުމޫޢުގައި އޮތް ގޮތުން ދަރި ވިހެއުމަށް ފަހު، އެނގޭއިރު ލިބޭ ފުރުސަތުގައި ބޭނުންނުކޮށް ފަހުން، ދެން އެ ދަރި ނަފީއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ސަބަބަކީ ދަރި އެކަން ޤަބޫލުކޮށް އޮޅުވާލެވުނީއެވެ. އެ ކަމަށް ސުކޫތުކުރުމެވެ. ސުކޫތުން ދަރިކަން ޤަބޫލުކުރުން އެކަމަށް ވަނީއެވެ. މިއީ ބުޚާރީ މަޖުމޫޢުގެ ބައެއް ޢިލްމުވެރިންގެ ރައުޔެވެ. ސަރަވަކު ބުޚާރީ މަޖުމޫޢުގެ މުޖުތަހިދު ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވަނީ ނިފާސްގެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ދަރި ނަފީކުރެވިދާނެކަމަށެވެ. އެއީ ވިހެއުމުގެ އަސަރުކަމުގައިވާތީއެވެ.

ޝާފިޢީ މަޛުހަބުގައި އޮތް ގޮތުން ދަރި ނަފީކުރާ ނަމަ އެ ކަމުގައި އޮތް ގޮތަކީ ވީ އެންމެ އަވަހަށް ނަފީކުރުމެވެ. ކޮންމެހެން ވިހަންދެން އިންތިޒާރުކުރަން ނުޖެހެއެވެ. ޙަންބަލީ މަޛުހަބުގެ ޢިލްމުވެރީން މި މައްސަލައިގައި ތާއީދުކުރަނީ ޙަނަފީ މަޛުހަބުގެ ގިނަ ޢިލްމުވެރީންގެ ރައުޔަކެވެ. އެއީ ދަރި ނަފީކުރެވެނީ ވިހެއުމުން ފަހުގައި ކަމަށެވެ. ދަރި ނަފީކުރުމުގައި ފުރިހަމަ ވާންޖެހޭ ދެ ޝަރުޠެއް، މާލިކީ މަޛުހަބުގެ ޢިލްމުވެރީން ބާރުއަޅުއްވައިފައިވެއެވެ. އެއީ އަނބިމީހާއާއެކު ޖިމާޢު ނުވެ ހުރި މުއްދަތުގައި އަނބިމީހާ ބަލިވެ އިންކަމަށް ބުނުމާއި ވިހެއުމުގެ ކުރިން ނަފީކުރުމެވެ.

ޚުލާސާއަކީ ޙަނަފީ މަޛުހަބާއި ޙަންބަލީ މަޛުހަބުގައި ވިހެއުމުގެ ކުރިން ދަރި ނަފީއެއްނުކުރެވެއެވެ. ޝާފިޢީ މަޛުހަބާއި މާލިކީ މަޛުހަބުގައި ވިހެއުމުގެ ކުރިން ވެސް ފަހުން ވެސް އެ ކަން ޖާއިޒުވެގެންވެއެވެ.

ލިޢާނުގައި ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ޝަރުތު

- ލިޢާނުކުރެވޭންޖެހޭނީ ޙާކިމު، ނުވަތަ ޤާޟީގެ ކުރިމަތީގައެވެ.
- ފަސްފަހަރު ހުވާކުރުން، މި ޢަދަދު އުނި ވެއްޖެ ނަމަ ލިޢާނު ސައްޙައެއް ނުވާނެއެވެ.
- ލިޢާނު ކުރަން ފަށަންވާނީ ފިރިމީހާއެވެ.
- ލިޢާނު ކުރަމުން ދާއިރު، އެކަކު އަނެކަކަށް އިޝާރާތް ކުރުން.

ލިޢާނުކުރުމުގައި ޤާޟީގެ ދައުރު

ލިޢާނުކުރަންވާނީ ޙާކިމުގެ ކުރިމަތީގައެވެ. ނުވަތަ ޙާކިމު ތަމްސީލުކުރާ ޤާޟީގެ ކުރިމަތީގައެވެ. އަދި އެ ދެމީހުންނަށް ޤާޟީގެ ފަރާތުން ލިޢާނުކުރުމުގެ ކުރިން ނަސޭހަތް ދިނުންވާނެއެވެ. އަދި އެ ދެމީހުން ކުރެ އެކަކީ ދޮގުވެރިއެއްކަމުގައި ﷲ ދެނެވޮޑިގެންވާކަން އެ ދެމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދޭންވާނެއެވެ.

(އައްޒުޙައިލީ 2004).

ދަރި ނަފީކުރުމަށް ފަހު، ލިޢާނުކުރުމަށް ފިރިމީހާ ދެކޮޅު ހަދައިފި ނަމަ، އޭނާގެ ގައިގައި ޤަޛުފުގެ ޙައްދުޖެހޭނެކަމަށް ޖުމްހޫރު ޢިލްމުވެރީން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޙަނަފީ މަޛުހަބުގެ ރައުޔަކީ ލިޢާނުކުރުމަށް ހަދައިފި ނަމަ ބަންދުކުރުމެވެ. އަދި އެ މުއްދަތުގައި އޭނާގެ ހެދީ ދޮގެއް ބަޔާންކޮށްދީފި ނަމަ ޤަޛުފުގެ ޙައްދު ޖެހޭނެކަމުގައެވެ. ފިރިމީހާ ލިޢާނުކުރުމަށް ފަހު، ލިޢާނުކުރުމަށް އަނބިމީހާ ދެކޮޅުހަދައިފި ނަމަ، ޙަނަފީ މަޛުހަބުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ލިޢާނުގެ ނަތީޖާ

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ދެ [illegible] ދެމެދުގައި ލިޢާނުކުރެވިއްޖެ ނަމަ، އަންނަނިވި ކަންކަން [illegible].

- [illegible] ކުރި މީހާގެ ގައިގައި ޙައްދު ނުޖެހޭނެއެވެ. ޤަޛުފު ކުރިކަމުގެ ޙައްދު ފިރިމީހާގެ ގައިގައިން ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި ޒިނޭގެ ޙައްދު އަނބިމީހާގެ ގައިގައި ވެސް ނުޖެހޭނެއެވެ. އެ ދެމީހުންގެ [illegible] ﷲ [illegible].

އެ ދެ މީހުންގެ ތެރެއިން ދޮގުވެރިއީ ކާކުކަން މާތް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ދެ މީހުންގެ އަބުރު ވެސް މި ދުނިޔޭގައި ހިމާޔަތްވީއެވެ. އަންހެނާއަކީ ޒިނޭ ކޮށްފައިވާ މީހެއްކަމަށް ބުނެ އޭނާއަށް މަލާމާތެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

- ދަރިފުޅުގެ ނަސަބު ފިރިމީހާއަކަށް ނިސްބަތެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ދަރި ލައްވާނީ މަންމައަށެވެ.

- އެ ދެމަފިރިންގެ ކައިވެނި ޤާޟީ ރޫޅައިލައި އަބަދަށް ބަލައި ވަކިކުރާނެއެވެ. ލިޢާނުކުރުމަށް ފަހު، އެ ދެ މީހުންނަށް އަލުން ދުވަހަކު ވެސް ކައިވެންޏެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

ޖިހާދުގެ މަޤްޞޫދުގެ މައްޗަށް މި މަޒުމޫނުގައި ޖިހާދު ގަސްދުކުރި މިންވަރު ލިޔެ މި ނިމުނީއެވެ. އިސްވެ ބަޔާންވެ ދިޔަ ބުނުއްމަށް ފިޔަވައި ވެސް ޖިހާދުގެ މައްސަލައިގައި ޢިލްމުވެރީން ވަރަށް ގިނަ ވާހަކަތައް ދައްކަވައިފައިވެއެވެ. މި މައުސޫޢާ ބަޔާންކުރުމުގެ މަޤްޞަދަކީ ޖިހާދުކުރުމުގައި ޖީއެންއޭގެ ބެހޭ ގޮތުން ވާހަކަ ދެއްކުމުގެ ކުރީން ޖިހާދުގެ ބައިތަކުގެ މައްޗަށް ކުރު ގޮތަކަށް ނަމަ ވެސް އަލިއަޅުވައިލުން ކަމުގައިވާތީ އިތުރު ތަފްޞީލުތައް ބަޔާން

ނުކުރީއެވެ. ދެން އަންނަ މައުޟޫޢުގައި ބަޔާންކުރުން އޮތީ ލިޢާނު ކުރުމުގައި ޑީއެންއޭ ޓެސްޓު ކުރުމާ ބެހޭ ގޮތުންނެވެ.

ނަސަބު ނަފީކުރުމަށް ޓަކައި ޑީއެންއޭ ތަޙުޤީޤުކުރުން

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތަކީ ހިކުމަތުން ފުރިގެންވާ މަތިވެރި އުސޫލުތަކެއްގެ މައްޗަށް ޤާއިމުވެގެންވާ ޝަރީޢަތެކެވެ. ވަކިން ޚާއްޞަކޮށް ނަސަބުގެ މައްސަލައަކީ އެ މައްސަލަތަކަށް މަތިވެރިކަމެއް ދެވިފައިވާ މައްސަލައެކެވެ. އެހެންކަމުން ޝަރީޢަތުގެ އެންމެ މަތިވެރި ފަސް މަޤްޞަދުގެ ތެރޭގައި ނަސަބު ނުވަތަ އަބުރު ހިމާޔަތްކުރުން ލައްވައިފައެވެ. ޑީއެންއޭގެ ބަރީކަމާއި ނަސަބު ދެނެގަތުމުގައި ޑީއެންއޭގެ ބޭނުންކުރެވޭ ދާއިރާތަކާ ބެހޭ ގޮތުން ވާނީ އަދި އަޅުވައިލައިފައެވެ. އަދި ނަސަބު ނަފީކުރުމުގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ލިޢާނުގެ މައްސަލަ ވެސް ވާނީ އަޅުވައިލައިފައެވެ.

މި މަޢުލޫމުން [illegible] ލިޢާނުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ޑީއެންއޭ ތަޙުޤީޤުކޮށް، އެއީ މައްސަލަ [illegible] ނަފީކުރުމާމެދު އިސްލާމީ ފިޤުހުވެރިންގެ

މެދުގައި އުފެދިފައިވާ ރައުޔުތަކާ ބެހޭ ގޮތުންނެވެ. ޑީއެންއޭއަކީ ޒަމާނީ ހޯދުމެއްކަމަށް ވާނީ، އެ [illegible] [illegible] އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި [illegible] ޙުއްޖަތަކަށް ވާނެތޯއާއި ނުވަތަ އެއީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުސްކުރައްވާފައިވެއެވެ. ޝަރީޢަތުގައި [illegible] [illegible] ހުކުމް [illegible] [illegible] ޑީއެންއޭ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކުރެވިދާނެތޯ [illegible] [illegible] [illegible] ބަހުސްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ކުރީގެ މަޒުމޫނުގައި ބަޔާންކުރި ފަދައިން ލިޢާނުކުރުމަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ދަރި ނަފީކުރުމަށް އޮންނަ ހުކުމެވެ. އެ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ލިޢާނުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ލިޢާނުގެ މައްސަލައިގައި [illegible] ޝަރުޢު ކުރެއްވުމުގެ ހިކުމަތުގެ [illegible]

ޖިހާދު ޝަރުޢުކުރެއްވުމުގެ ޙިކުމަތް

ދަރިއެއް ނަފީކުރުމާއި ތިމާގެ އަނބިމީހާގެ ބޮލުގައި ޒިނާގެ އިލްޒާމު އެޅުވުމަކީ ވަރަށް ބޮޑު ކަމެކެވެ. ނާދިރު ޙާލަތެއްގައި މެނުވީ ފިރިމީހާ ނޫން އެހެން ފަރާތަކަށް އަނބިމީހާގެ ޙާލަތު ނުވެސް އެނގޭނެއެވެ. އެ ފަދަ ތުހުމަތެއްގެ ކުރިމަތީގައި ފިރިމީހާއަށް، އޭނާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު މެނުވީ އޭނާގެ ދިފާޢުގައި ދެއްކޭނެ އިތުރު އެހެން ބުރުހާނެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ، އަނބިމީހާ ވެސް އޭނާގެ ދިފާޢުގައި ދެއްކޭނެ އިތުރު ބުރުހާނެއް އޭނާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު ނޫނީ ނުވާނެއެވެ. އެ ފަދަ އިލްޒާމެއްގެ ކުރިމަތީގައި ދިފާޢުކުރުމުގެ ހައްޤު އަނބިމީހާއަށް އޮންނަންޖެހޭނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ އަބުރާއި ޝަރަފު ދިފާޢުކުރުމުގެ ޙައިސިއްޔަތު ވެސް އޭނާއަށް އޮންނާނެއެވެ. ޖިހާދުގެ ހިކްމަތަކީ ދެ މީހުންގެ އަބުރު ވެސް ހިމާޔަތްކޮށްދިނުމާއި ފުރުޞަތުފައިވާ ސިއްރު [illegible] ދޫކޮށްލުމެވެ. ޝައްކާއި ވަހުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ރުޅިވެރިކަމުގެ ސަބަބުން އަނބިމީހާ ބަދުނާމުކުރުމަށް ބަލައި އެ ފަދަ އިލްޒާމެއް އޭނާގެ ބޮލުގައި އަޅުވައިފި ފިރިއަކަށް ޤިޔާމަތް ދުވަހުން اللّٰهގެ ލަޢުނަތް ހުރި ވާހަކަ ޖިހާދުގެ އާޔަތްތަކުގައިވެއެވެ. ޖިހާދުގެ ހުކުމް ޝަރުޢުކުރައްވަފައިވަނީ މަތިވެރި

ޙިކުމަތަކަށް ޓަކައެވެ. އެއީ ޝަރުޢީ ހަމަތަކުގެ މަތީން ކޮށްފައިވާ ކައިވެނީގެ ގުޅުން ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ދެމެހެއްޓުމާއި ނަސަބުގެ ކަންކަމަކީ މަތިވެރި ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ދެމެހެއްޓުމާއި ދެމަފިރީންގެ އަބުރު ހިމާޔަތްކުރުމެވެ.

ދަރި ނަފީކުރުމަށް ޓަކައި ޑީއެންއޭ ތަޙުޤީޤުކުރުން

ދަރި ނަފީކުރުމަށް ޓަކައި ޑީއެންއޭ ހޯދުމުގެ ޝަރުޢީ ހުކުމާ ބެހޭ ގޮތުން މި ޒަމާނުގެ ފިޤުހުވެރީންގެ މެދުގައި ޚިޔާލު އުފެދިފައިވެއެވެ. [illegible] ގޮތުން އެ ބޭފުޅުންގެ ރައުޔުތައް މި ތަނުގައި [illegible] [illegible].

(ނ) ފުރަތަމަ ރައުޔުގެ ބޭފުޅުންގެ ނަޒަރުގައި ޝަރުޢީ ގޮތުން ސާބިތުވެފައިވާ ޒަވާޖީ ގުޅުމެއްގެ ތެރޭގައި ވިހޭ ދަރިއެއްގެ ނަސަބު ނަފީކުރުމަށް ލިޢާން ނޫން އެހެން އެއްވެސް ގޮތެއް ޝަރީޢަތުގައި ނެތްކަމަށާއި ދަރީގެ ނަސަބު ކަށަވަރުކުރުމަކަށް ޓަކައި ލިޢާނުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނުވެއެވެ. މިއީ މިޒަމާނުގެ ގިނަ ފިޤުހުވެރީންގެ ރައުޔެވެ. އެ ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި ޑރ. މުޙުޔިއްދީން ޢަލީ ޤުރަ ދަޣީއާއި، ޑރ. ޢަބްދުއްސައްތާރު ފަތުޙުالله

ސަވީޑާއި ޖޢ. މުބައްދަރު ސުލައިމާނު ވަށްޓަފާއި ޖޢ. ވަހުބާ އަލްޖަބަލިއްޔާއި ޖޢ. ސައުދުލްއަނަޒީއާއި ފަސީލަތުމް ޝަރީފް ޢަބްދުﷲ މުނީރު ހިމެނިވަޖެއިގެންނަވައެވެ. އަދި މި ހަރުދަނާ މުސްލިމު ވޯޓުގެ ލީގެ އިސްލާމީ ދީނުގެ އެކަޖެހިގެ ގަވާއިދުގައި ވާ ގޮތް ވެސް ޖެއެވެ. އެ ގަވާއިދުގައިވެއެވެ.

"ޖެންޑަރ ތަރުހީބުގެ ނަތީޖާގެ މައްސަލަ ބަލަވެ، ނަސަބަ ނަޒަރުކުރަ ސަރުކާރު ގޮތުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއްނުވެ." (ފިރުޝާނާ, 2002).

(ނ) ދުވަސް ހަރުދަނާ ބެލުން ދެކެވަޖެހިގެންނަވެ އަނބިދަރި ބަލަވެ އިނި އެނގޭ ދަރިއަކަށް ނުނެކަމަށް ފިރިހެނާއަށް އަވީނުކުރުވާ ނަމަ، ލީޑަރު ނުކުރިކަމުގައި ވިޔަސް ޖެންޑަރގެ ތަފާތުން ފުދުންކަމުގައެވެ. މި ހަރުދަނުން ބަލަވެޖެހިގެންނަވެ ތޫނުސްގެ ކުރީގެ މުޖުތަމަޢު މުބައްމަދު އަލްމުނާތާރު އެވެ. (އަބްދުއްރަހީމް, 2007).

(ނ) ތިންވަނަ ހަރުދަނު ބެލުން ބަލަވެޖެހިގެންނަވާ ގޮތުގައި ލީޑަރުކުރުމުގައި ވިޔަސް، ޖެންޑަރގެ ތަފާތުވުމުގައި އެ ކުއްޖާއަކީ ފިރިހެނާގެ ދަރިއެއްކަން ކަނޑައަޅާ ނަމަ އެ ކުއްޖާގެ ނަސަބު ޝަރުޢީ ގޮތުން ނަގާއެއް

ނުވާނެކަމުގައެވެ. މިއީ މިސްރުގެ ކުރީގެ މުފްތީ ޑރ. ނަސްރު ފަރީދު ވާސިލްގެ ރައުޔެވެ. (ވާސިލް 2002).

(ރ) ހަތަރުވަނަ ރައުޔުގައިވާ ގޮތުން ޑީއެންއޭގެ ބަސްމަ ތަހުލީލުކުރުން ކަށަވަރުކަމާއެކު އެ ކުއްޖާއަކީ ފިރިމީހާގެ ދަރިއެއް ނޫންކަން ބަޔާންކުރާ ނަމަ ކޮންމެހެން ލިޢާނުކުރުމުގެ ބޭނުމެއްނުވެއެވެ. އެ ހިސާބުން އެ ކުއްޖާގެ ނަސަބު ނަފީކުރެވުނެއެވެ. ނަމަވެސް މި ފަދަ ހާލަތުގައި ލިޢާނުކޮށް، ނަފްސު ދިފާޢުކުރުމުގެ ހައްޤު އަނބިމީހާއަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އެއީ އެ ދަރިއަކީ ޝުބުހަތެއް އޮތް ޖިންސީ ގުޅުމަކުން އުފަންވީ ކުއްޖަކަށް ވެދާނެކަމުގެ އިހުތިމާލު އޮތުމުންނެވެ. އަދި ފިރިމީހާ، ދަރި ނަފީކުރާއިރު، ޑީއެންއޭގެ ކަށަވަރު ހަޤީޤަތުން އެއީ އޭނާގެ ދަރިކަމަށް ނަމަ، އޭނާއަކީ ދޮގުވެރިއެއްކަން ހާމަވެއެވެ. އެ ހާލަތުގައި އޭނާގެ ގައިގައި ޤަޛުފުގެ ހައްދު ޖަހަންޖެހޭ ކަމުގައި ވެސް މި ރައުޔުގެ ޤާއިލުން ދެކެވަޑައިގަންނަވައެވެ. (ހިލާލީ 2001).

ތަފްސީލުތަކަށް ނަޒަރު ހިންގައިލުން

ޝަރުޢީ ހަމަތަކުގެ މަތީން ދަރި ނަފީކުރުމަށް ބަލައި، ޑީއެންއޭ ހެދުން ހުއްދަ ނޫންކަމުގައި ވިދާޅުވެފައިވާ ބޭފުޅުން ޤުރުއާނާއި ސުންނަތާއި ޤިޔާސާއި ބުއްދީގެ ދަލީލުތަކުން ޙުއްޖަތް ދައްކަވައެވެ. ޤުރުއާނުން ގެންނަވައިފައިވާ ދަލީލަކީ އައްނޫރު ސޫރަތުގެ (9-6) ލިޢާނުކުރުމުގެ ޙުކުމް ބަޔާންވެގެންވާ އާޔަތްތަކެވެ.

(وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ ۙ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَن تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ ۙ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِن كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ މާނައީ: "އަދި އެއުރެންގެ އަމިއްލަ نفسއަށް ފިޔަވައި ހެކިން ބަޔަކު އެއުރެންނަށް ލިބިގެންނުވާ حال، އެއުރެންގެ އަނބިމީހުންނަށް قذف ކުރާފަދައިން (ޒިނޭކުރިޔޭ!) ބުނެ، އެއުރެން ކަސަމް ކުރުމުން، الله ގަންދީ ހަތަރު ހެކިބަސް ހެކިދިނުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާއީ ތެދުވެރިންގެ ތެރެއިންކަމަށް ކިޔުމުގެ ހަތަރަކަށެވެ. އަދި ފަސްވަނަ ހެކިދިނުމަކީ ހުވާ. އޭނާއީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންކަމަށް ކިޔުމުގެ ހަތަރުވަނަ، ހަމަކަށަވަރުން،

اللهގެ لعنة އޭނާގެ މައްޗަށް ހުރިކަމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާއީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ މީހެއްކަމަށް الله ގަންދީ އެކަނބުލޭގެ ހަތަރު ހުވައިން ހުވާކުރުމުން، އެ ކަނބުލޭގެ ކިބައިން عقوبات (އެބަހީ: حد ޖަހުން) ކަނޑޭނެއެވެ. އަދި ފަސްވަނަ ހުވާކުރުން ހުންޖެވެ. އޭނާއަކީ ތުހުމަތުބުނާ މީހުންގެ ތެރެއިންވާ މީހަކު ކަމުގައިވާ ނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން، اللهގެ ކޯފާ އެކަނބުލޭގެ މައްޗަށް ހުރިކަމަށެވެ. އަދި اللهގެ فضل ވަންތަކަމާއި، އެކަލާނގެ رحمة ވަންތަކަން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ނުވާނަމައެވެ. (އެބަހީ: އެކަލާނގެ رحمةވަންތަކަން ނުވާ ނަމަ، ތިޔަބައިމީހުން فضيحة ކުރައްވައި ހަލާކުކުރައްވައިފީސެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން، اللهއީ، ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ، حكيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

މި އާޔަތްތަކުން ދޫރަކޮށްދެނީ ދަރި ނަފީކުރުމުގައި އިތުރު ހެކިވެރިންތަކެއް ނެތް ހާލަތުގައި ފިރިހެނުންނަށް އޮތް ގޮތް ލިޢާންކުރުން ކަމުގައެވެ. ލިޢާންކުރުމުގައި ދެފަރާތް ގޮތުން ބުނެއް މާތް اللهގެ ޤުރުއާނުގައި ބަޔާންވެގެންވާއިރު އެއީގެ ތުހުމަތަށް ޖެހުނު ބަލާލިޔުމުން ވެއްޓުނަސް މި ޢަމަލުގެ ބަދަލުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގޮތެއްގައި އިޖުތިހާދުކުރުމެވެ. އެ ގަރަ އިޖުތިހާދުކުރުމެއް ސަލާމަތް ނުވާނެއެވެ. (ޢަބްދުއްރަޙީމް، 2007).

ދެވަނަ ތަރަޖީޙަކަން މި ޤައުމުގެ ބޫނުނުން ގެންނަވައިފައިވަނީ ކިޔުމި ރަސޫލާ ﷺ ގެ ހަދީސްކުރެއެވެ. އެ ހަދީސްގައިވަނީ "ރަނި ހައްވާނީ ބަންދައްކަމަށެވެ." މި ހަދީސުން ތަޢާރަޟުކުރެވޭނޭ، ފިޤުހީމާގެ ބުނުމަކީ ބުނި ބުނުމަބްކަމުގައި އަނބިމާއަށް އިޖުތިހާދުކުރެވޭ ގާބިބްގައި އަނބިމާއަށް އަރަބިދަޅުތަކުގައި އޮތްގޮ ރަނި ހައްވާނީ ބަންދައްކަމަށްކުރުގައެވެ. އޮތް އިޖުތިހާދު ނުކުރެވޭ ނަމަ، ރަނި ނަޞީޙަތުދަން ޢަމަލު ބައްޓަކީ ފިއާނަކުރުމަކަން. (އައްސުބައިޙީ 2002).

ބިނާކަނީ ރަޙީމުއްގެ ހުކުމުގައި ގުނަވައިފައިވަނީ ޤުރުއާނުގެ ރަޙީމަށް. ޖުއާއްޖެ ޤުރުއާނުކުރަވީ ޤުރުއާނުވެއެވެ. ޤުރުއާމައި ފުރުނަނަ ހުރި އަޙްކާމްތަކާއި ސިފަތަށި ވައްތަރުކަކަން ބަޔާންކުރަކަން އިޖްމާޢުގެ ނަޞާބު ކުރައިގީ އަބުވަން ބާނަނުކުރަ އިސްތިޙްސާނުކަށެވެ. ކުރިއަށް ވައްތަރުކަކަން ބައްކަވައިގެން ނަޞާބުއް ނަޤީކާތުވިދާ ކަމުއް އަނގަރުކަން ނުޅުވެ. (އަލްމައިމަން 2002).

ނަޞާބު ނަޤީކުރުމުގެ ބުނުއަކަން ޖުއާއްޖޭގެ ބަބިލިތު ވައްތަރުން ނުޖެހޭ ކަމަން ވިދާޅުވާ ބުރުޖުން ބައްތިގެ ތަރިތުރުން ވީތަ ބާއްޖަބު ދަރުކަވައްދެވެ. އެ ބުރުޖުން ވިދާޅުވަނީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ މަޤާޞިދު ޙިމާޔަތްކުރުމަށް މަޞްލަޙަތު ނަޞާބު ގުރައިމަށޭ ބުރުޖުއަރަން ޝަރުޢީ ވަކިވަރު ވަންނަންނަ ފުރަބަދު ނުދިނުމެވެ.

ނަސަބެއް ނަފީކުރާން ޝަރުޢުގައި ފުރުސަތު ދީފައި އޮންނަނީ ދެން އެހެން އެއްވެސް ގޮތެއް ނޫންނަ ޙާލަތުގައެވެ. ޑީއެންއޭ ތަޙުލީލުން ނަސަބުތައް ނަފީކުރާން ޖާގަ ހުޅުވައިލައިފި ނަމަ މި ކަމުގައި ޝަރީޢަތުން [illegible] ނިޒާމަށް އަސަރު ކުރާނެއެވެ. އަދި ނަސަބު ނަފީކުރުމުގައި ޑީއެންއޭ [illegible] [illegible] [illegible] ކަނޑައަޅައިދިނު ނަމަ، [illegible] [illegible] އޭގެ ތަޢުރީފު [illegible] އަވަސް ވެގެންދާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އެ ކަމުގެ ބޮޑު އެ ގޮތަށް [illegible] ބުއްދިވެރި ނޫންކަމުގައި ވެސް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (ޤަރްޟާވީ, 2002).

ދަރި ނަފީކުރުމުގައި ޑީއެންއޭ [illegible] ވަސީލަތެއްކަމުގައި ބޭނުންކުރުން ވެސް ޤުރުއާނާއި ޙިސާބުން ދަލީލުތައް ގެންނަވައިފައިވެއެވެ. ޤުރުއާނުން ގެންނަވައިފައިވާ އަންނަނިވި ސޫރަތުއް ނޫރުގެ އާޔަތްތަކެވެ. (وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ ۙ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَن تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ ۙ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِن كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ މާނައީ: "އަދި އެއުރެންގެ އަމިއްލަ نفسތަކަށް

މެނުވީ ހެކިވާ ބަޔަކު އެއުރެންނަށް ނުލިބިގެންނާ حال، އެއުރެންގެ އަނބީންނަށް قذفކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެއިން ކޮންމެ މީހަކު، الله ގަންދީ ހަތަރު ހުވައިން ހުވާކުރުން ހުށްޓެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާއީ ތެދުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ މީހަކަށެވެ. އަދި ފަސްވަނަ ހުވާކުރުން ހުށްޓެވެ. އޭނާއީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ މީހަކު ކަމުގައިވާނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ لعنة އޭނާގެ މައްޗަށް ހުރިކަމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާއީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ މީހެއްކަމަށް الله ގަންދީ އެ ކަނބަލުންގެ ހަތަރު ހުވައިން ހުވާކުރުމުން، އެ ކަނބަލުންގެ ކިބައިން عقوبات (އެބަހީ: حد ޖެހުން) ކަނޑޭނެއެވެ. އަދި ފަސްވަނަ ހުވާކުރުން ހުށްޓެވެ. އޭނާއަކީ ތެދުބުނާ މީހުންގެ ތެރެއިންވާ މީހަކު ކަމުގައިވާނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ ކޯފާ އެކަނބުލޭގެ މައްޗަށް ހުރިކަމަށެވެ. އަދި اللهގެ فضل ވަންތަކަމާއި، އެކަލާނގެ رحمة ވަންތަކަން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ނުވާނަމައެވެ. (އެބަހީ: އެކަލާނގެ رحمة ވަންތަކަން ނުވާނަމަ، ތިޔަބައިމީހުން فضيحة ކުރައްވައި ހަލާކުކުރައްވައިފިއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން، اللهއީ، ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ، حكيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

މި ދަލީލަކީ ޖެންޑަރަކީ މުޖުތަމަޢު އެއްޗެއް ނޫންކަމަށް ވިދާޅުވާ ބޫދުވުންގެ ވެސް ދަލީލެވެ. ނަމަވެސް ޖެންޑަރަކީ މުޖުތަމަޢު އެއްޗެއްކަމުގައި އެ ދަލީލުން ދަލާލަތުކޮށްދޭ ގޮތަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އާދޭހެވެ! މި ބޫދުން ވިދާޅުވަނީ އެ އާދަމުގައި އެ ވަނީ ފިރިހެނާ ކޮޅަށް، ބާރު ލިބޭ ގޮތަށް ހެދިފައިވާ އިތުރު ބަލަން ނުވާއެއް ހާލަތުގައި ލިޔުންކުރަނިވި ވާހަކައެވެ. ޖެންޑަރ އިތުރު ހުރިހާއެވެ. މި ފަދަ ކަނަވަރު ހުރިހާއިރު އިތުރު، ކޮންމެހެން ލިޔުންތަކާއި ނުވެސް ކަމަކަށް އެ ރިސާލަތުން ނަސްރުގެ ނަޒަރިއްޔާގައި ސިޔާސީ ގޮތުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަމެއްގެ ހާލަތުގައި ނަސްރުގެ ނަޒަރިއްޔާތުގެ ވާހަކައިގެ ނުވެއެވެ. އެއީ ލިޔުންތެރިޔާގެ ބުނެދިން (ހައްދުން) ސަފާރަތް ވާ ވާހަކައެވެ. ވީމާ ލިޔުންތެރިޔާ، ޖެންޑަރއިން އެ ކުއްޖާއަކީ ފިރިހެނާގެ ކުއްޖެއްކަން ސާބިތުވާނަމަ، އެ ކުއްޖާގެ ނަސްރު ނަޒަރިއްޔާތު ނުވާނަމަކަމުގައި ވިދާޅުވުމެއްވެ. (ހިލާރީ 2001)

ޖެންޑަރއަކީ މުޖުތަމަޢު އުފެއްދިކަމުގައި ވިދާޅުވާ ބޫދުވުންގެ ނަޒަރުގައި ފިރިހެނާގެ މަޤާމާއި އަސްލުގައި ބަދަލުކުރުމުގެ ކަމުގައި ވުމުގެ އިޙްތިމާމު އަތުވެއްޖެއެވެ. އެ ފަދަ ހާލަތުގައި ޖެންޑަރ ބަހާކުން ހަމަޖެހިފައި ވަސީލަތެވެ.

މައްސަލައިގައި ރާޖިޙު ގޮތް

ނަސަބު ނަފީކުރުމުގައި ޑީއެންއޭއަކީ ލިޢާނު ބަދަލުގައި މުޢުތަބަރު ވަސީލަތަކަށް ވުމާއެކު ޢިލްމުވެރިންގެ ދެމެދުގައި އޮތް ބަހުސަށް ނަޒަރު ހިންގައި، ތަފްޞީލުކޮށް ބެލުމަށް ފަހު، އަޅުގަނޑުގެ ނަޒަރުގައި މި ކަމުގައި އޮތް ރާޖިޙު ރައުޔަކީ ލިޢާނުކުރުމާއި ނަސަބު ނަފީކުރުމުގެ ބޭނުމަށް ވަކި އަދި ހަމައެކަނި ޤަރީނާއެއްގެ ގޮތުގައި ވެސް ޑީއެންއޭ ވެއްދުމަކީ ރަނގަޅު ގޮތެއް ނޫންކަމެވެ. މިއީ މުސްލިމް ވޯލްޑް ލީގުގެ އިސްލާމިކް ފިޤްހު އެކަޑެމީގެ ފަތުވާއެވެ. މިގޮތަށް އަޅުގަނޑެން ދެން މުހިންމު ސަބަބުތަކެއް ދަންނަވައިލާނަމެވެ.

- ޑީއެންއޭއަކީ ނަސަބު ނަފީކުރުމުގައި މުޢުތަބަރު ވަސީލަތެއް ނޫންކަމުގައި ވިދާޅުވާ ޢިލްމުވެރިންގެ ހުއްޖަތަށް އަޅުގަނޑުގެ ނަޒަރުގައި ވަރުގަދަވެފައެވެ. ޑީއެންއޭއަކީ ނަސަބު ނަފީކުރުމުގައި މުޢުތަބަރު އެއްޗެއްކަމުގައި ވިދާޅުވާ ބޭފުޅުން ޑީއެންއޭއާ ޤިޔާސްކުރަނީ "ހެކި ދޭ ހެކިވެރިޔާއާއެވެ." މި ޤިޔާސަކީ އަޅުގަނޑުގެ ނަޒަރުގައި ފާސިދު ޤިޔާސެއްވެ. އެހެނީ ހެކިވެރިޔާ ނުވަތަ ހެކިވެރިން ހެކި ވެރިންނަން ވަނީ ޝަރުތުތަކެއް ގޮތުން ފުރިހަމަވުމުންނެވެ. ނަމަވެސް އާދަތުގައި "شُهَداء" (ހެކި ބަސްދޭ ހެކިވެރިން،)

މި ލަފުޒުގެ ބަދަލުގައި "بيّنة" (ހެކި) މި ލަފުޒު އައިސްފައިވާ ނަމަ، އެ ބޭފުޅުންގެ ބަސް ޤަބޫލުކުރެވިދާނެއެވެ. އެ ގޮތަށް އާދަތުގައި ނެތުމުން ބުރަވެވޭނީ ޑީއެންއޭއަކީ ޝަރުޢީ ގޮތުން ނަސަބު ނަފީކުރެވޭނެ ވަރުގެ ބުރަހަނެއް ހުރި، އަދި ހެކިވެރީންގެ ހެކިބަހާ އެއްވަރުގެ ޤަޠުޢީ ޙުއްޖަތެއް ނޫންކަމުގައެވެ.

- ޝަރީޢަތުގެ [illegible] [illegible] ނަސަބުގެ ކަންކަމުގައި [illegible] ނިޒާމު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަންކަން [illegible] ނަމަ [illegible] ކަނޑައެޅިފައިވާ [illegible] [illegible] ނިޒާމު [illegible] ލިޢާނުކުރުން ވަނީ [illegible] [illegible] [illegible] ލިޢާނުގެ ޙުކުމް [illegible] [illegible] [illegible] މާތް ﷲ [illegible] [illegible] އެކަލާނގެ [illegible] އެހެންކަމުން [illegible] ލިޢާނުކުރުމުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

- ލިޢާނުކުރުމާއި [illegible] ސުންނަތާއި އިޖުމާޢުން ސާބިތު [illegible] [illegible] [illegible] ޙުކުމް [illegible] [illegible] [illegible] ޙުކުމް [illegible]

އެ ޙުކުމްގެ ބަދަލުގައި އެހެން ގޮތެއް ހިޔާރުކުރުމަކީ ހުއްދަވާނެ ކަމެއްނޫނެވެ.

- ޑީއެންއޭއިން ޙަޤީޤަތެއް ހާމަވިޔަސް އޭގެ މަޤްޞަދަށް ޝަރުޢީ ގޮތުން ވަކި ކަންކަމެއް [illegible] ނުވާނެކަމަށް ޖުމްހޫރު ޢިލްމުވެރިން އެއްބަސްވެވަޑައިގަންނައެވެ. ނަމަވެސް ލިޢާނައި އޭގެ މަޤްޞަދަށް ވަކި ކަންކަމެއް [illegible] [illegible] ކަމެކެވެ. ކައިވެނި ރޫޅުމާއި ހައްދުން ސަލާމަތްވުމާއި ދަރީގެ ނަސަބު ނަފީވުން ފަދަ ކަންކަމެވެ.
- ލިޢާނުގެ ބަދަލުގައި ނަސަބު ނަފީކުރުމަށް ބަލައި ޑީއެންއޭ ބޭނުންކުރުން ހުއްދަކަމަށް ބުނާ ނަމަ، އެއީ ޝަރުޢީ ހުކުމެއް ބަދަލު ކޮށްލުމެވެ. ([illegible]) އެއީ ހުއްދަވާނެ ކަމެއްނޫނެވެ. އެއީ ޝަރީޢަތުގެ މަޤްޞަދުތަކާ ޚިލާފު ކަމެކެވެ.
- ޑީއެންއޭ އަކީ އޭގެ [illegible] ކަށަވަރު [illegible] އެއްޗެއްކަމުގައި ވި ނަމަވެސް، އެ [illegible] ގޮތަކުން ނުވަތަ އެހެން ވެސް [illegible] އޭގެ ނަތީޖާއަށް ބަދަލު ގެނެވިދާނެ، ނުވަތަ ނަތީޖާއަށް ބަދަލު އައިސްދާނެ ފަދަ ހާލަތްތަކެއް އުފެދިދާނެކަމުގެ އިޙްތިމާލު އޮތުމުން ނަސަބު ނަފީކުރުން

ޗަރަ ބައްސާސް ކަމެއްގައި ހެދިގެ ދައްކަން ބުރަތުމަތި ހިކުމަތްތެރި ގޮތެއް ނޫނެވެ.

- ލީޑަރުންގެ ހިކުމަތަކީ ދަމަހައްޓާނީންގެ އަނބުރު ހިމާޔަތްކޮށް، ކުށްކުރި މީހާ ފަސޭހަކޮށްދެ އަދި އެ ދެ މީހުން ވެސް އަދަބުން ސަލާމަތްކޮށް އެ މީހުންގެ ކަންކަން އާޚިރަތުން ދޫކޮށްލުމެވެ. އެ ދެ މީހުންގެ ތެރެއިން ކުށްވެރިޔާ ކާކުކަން ދެނެވޮޑިގެންވަނީ މާތް الله އެވެ. މިހެން މި ކަން އޮއްވައި އެ ދޮގުހަދައިގެން ޖެހޭނީ ވަގުތީ ގޮތުން ނަމަ، މިސާލަކަށް ފިރިމީހާގެ ބޮޑުމަތީ ބޮދު ބޮޑުމަތީއިން ކަނޑުތަކުގައި ޖެހޭނީ ކަނޑުވަތު ވަގުތީ ނަމަ އަންހެނުން މީހާ ފަސޭހަކޮށްދެވޭ. އަދި އާންމަކީ ޖިންސް ކުރާ މީހުންކަމުގައި އެންމެނަށް ހާމަވިއެވެ. މީހުންކަމުން ލީޑަރުގެ ބުނުމް އާދަ ގޮތަށް ދަމަހައްޓާން ޖެހޭނެވެ.

- މި މައުޟޫޢަކީ އަދިވެސް އިލްމީ ގޮތުން ގިނަ ބަހުސް ހިނގަމުންދާ މައުޟޫޢެކެވެ. ހިޔާލަކީ ތަފާތު އެއްޗެކެވެ. އަދުގަނޑުގެ ނަޒަރުގައި އެންމެ ހިކުމަތްތެރި ގޮތަކީ ޝަރުޢީގެ ފޯރި ބުނުމްގަތް އުނިއިތުރު ނުވެގެން ހުރި ގޮތަށް ދަމަހައްޓާ ގޮތެވެ. ޝަރީޢާ ގޮތުން ނަހަމަ ނަހިކުރުމަށް ޖެންޑަރ ބޭނުންކުރުން ހުއްޓުވުމާމެދު ފިޔަވަޅުއަޅާން...

މެދުކައި ނިކާހު ހުއްޓަސް، ޑީއެންއޭ ބޭނުންކުރުން ހުއްދަ މިނަ ޤާޢިދާތަކެއްގެ މައްޗަކަށް އެ ބޭފުޅުން އެއްބަސްވެވަޑައިގެންފައިވެއެވެ. އެއިގެ ނަސަބު ސާބިތުކުރުމުގެ ބައެއް ޙާލަތްތަކާއި ޖިނާއީ ކުށްތަކުގައި ޤަރީނާއެއްގެ ގޮތުން ބޭނުންކުރުން ހިމެނެއެވެ. އެ ކަންކަން ކުރީގެ މަޖުމޫނުގައި ބަޔާންވެ ހިގައްޖެއެވެ.

وما توفيقي إلا بالله

ރިފަރެންސް

ހިލާލީ، ސ. (2001). އަލްބަސްމަތުލްވިރާޘިއްޔާ ވަޢަލާއިޤުހައްޝަރުޢިއްޔަތު-
ދިރާސާތުން ފިޤްހިއްޔަތުން މުޤާރަނަތުން. އަލްކުވައިތު: ޖާމިޢަތުލްކުވައިތު.

ހަޖަރު، އ. އ(1379). ސ. (ފަތުޙުލްބާރީ . ބައިރޫތު: ދާރުލްމަޢުރިފާ.

އައްސުބައިލީ، ޔ. ބ. (2002). އަލްބަސްމަތުލް ވިރާޘިއްޔާ ވަ މަދާ
އިސްތިޚްދާމިހާ ފިއްނަސަބި ވަލްޖިނާޔާ. މައްކަތުލްމުކައްރަމާ:
ރާބިޠަތުލްޢާލަމިލްއިސްލާމީ.

އައްޝަވުކާނީ، މ. ބ. (1414). ފަތުޙުލްޤަދީރު. ބައިރޫތު: ދާރު އިބްނު
ކަޘީރު.

އައްޒުހައިލީ، ވ. (2004). އަލްފިޤްހުލްއިސްލާމީ ވައަދިއްލަތުހޫ . ބައިރޫތު:
ދާރުލްފިކްރި.

އަލްޤަރައްދާޣީ، ޢ. (2002). ޤަޟިއްޔާތުލް ބަސްމަތިލް ވިރާޘިއްޔަތި ފީ
ޒަސާދިއްނަސަބި ވަޢަލާޤަތުހާ ބިއްޝަރީޢަތިލްއިސްލާމިއްޔާ . އަލްބަޙްރައިން:
ޖާމިޢަތުލްއިމާރާތިލްޢަރަބިއްޔަތިލްމުއްތަޙިދާ.

އަލްބަހޫތީ, މ. ބ. (1997). ކައްޝާފުލްޤައްނާއު . ބައިރޫތު:
ދާރުލްކުތުބިލްޢިލްމިއްޔާ.

އަލްބުޚާރީ, މ. ބ. (1987). އަލްޖާމިޢުއް ޞަހީހު. އަލްޤާހިރާ: ދާރު އިބްނު
ކަޘީރު.

އަލްކަޢުބީ, ނ. ޢ. (n.d.). އަލްބަޞްމަފުލްވިދާޝިއް ވައަބަދުރާ
ޢަލްއަބުދާމިލްފިޤްހިއްޔާ . ޢައްމާން: ދާރުއްނަފާއިސް.

އަލްކާސާނީ, ޢ. ބ. (1997). ބަދާއިޢުއް ޞަނާއިޢު . ބައިރޫތު:
ދާރުލްކުތުބިލްޢިލްމިއްޔާ.

އަލްއަޖްރީ, ޢ. الله. (1997) .ބާސިޠުލް ފިޤްހިއްޔާ ބައިރޫތު:
ދާރުލްކުތުބިލްޢިލްމިއްޔާ.

އަލްމަހްދީ, ސ. ޢ. (2002). އަލްބަޞްމަލް ފިޤްހިއްޔާ ވަޢުލޫމު
އިސްތިރާތީޖިއްޔާ ފީ މަޤާލާތިލް ޝަރުޢިއްޔާ ވައްނަސަބް . އަލްޢައިން:
ޖާމިޢަތުލްއިމާރާތް އަލްޢަރަބިއްޔަތުލްމުއްތަޙިދާ.

އަލްމަޣްރިބީ، ޙ. މ (1995). މަވާހިބުލްޖަލީލު . ބައިރޫތު:
ދާރުލްކުތުބިލްޢިލްމިއްޔާ.

ޢަބްދުއްދާއިމް، ޙ. މ (2007). އަލްބަޞްމަތުލްވިރާޘިއްޔާ ވަމަދާ
ޙުއްޖިއްޔަތުހާ ފިލްއިޘްބާތި . އަލްއިސްކަންދަރިއްޔާ: ދާރުލްފިކުރިލް ޢަރަބީ.

ޢުތްމާން، މ. ތ (2004). އަލްބަޞްމަތުލްވިރާޘިއްޔާ ވަދައުރުހާ ފީ
އިޘްބާތި ވަ ނަފްޔިއްނަސަބި . ޤާހިރާ: އަލްމަޖްލިސުލްއަޢުލާ ލިއްޝުއޫނިލް
އިސްލާމިއްޔާ.

ޤާނިލް، މ. އ (2010). އަލްޖަވާނިބުލްޤާނޫނިއްޔަތި ވައްޝަރްޢިއްޔަތި
ފިލްއިޘްބާތިލްޖިނާއީ .ޤާހިރާ: ދާރުލްޖާމިޢާ.

ވާޞިލް، ނ. ފ (2002). އަލްބަޞްމަތުލްވިރާޘިއްޔާ
ވަމަޖާލާތުލްއިސްތިފާދަތި މިންހާ .މައްކަތުލްމުކައްރަމާ : އަލްމަޖްމަޢުލްފިޤްހިލް
އިސްލާމީ ރާބިޠަތުލް ޢާލަމިލް އިސްލާމީ.

ލީގު، މ. ވ (2002). އަލްބަޞްމަތުލްވިރާޘިއްޔާ ވަ
މަޖާލާތުލްއިސްތިފާދަތި މިންހާ . މައްކަތުލްމުކައްރަމާ: މުސްލިމް ވޯލްޑް ލީގު.

ޤައްރާދާޣީ، މ. ޙ. (2002). އަލްބަޞްމަތުލް ވިރާޘިއްޔަތު މިން މަންޡޫރިން އިސްލާމިއްޔިން . މައްކަތުލްމުކައްރަމާ : އަލްމަޖްމަޢުލްފިޤްހިއްޔުލް އިސްލާމީ. ރާބިޠަތުލްޢާލަމިލްއިސްލާމީ.

ޒުޙައިލީ، ވ. (2002). އަލްބަޞްމަތުލް ވިރާޘިއްޔާ ވަމަޖާލާތުލް އިސްތިފާދަތި މިންހާ. އަލްމަޖްމަޢުލްފިޤްހިއްޔުލް އިސްލާމީ . މައްކަތުލްމުކައްރަމާ: ރާބިޠަތުލްޢާލަމިލްއިސްލާމީ.

ޒައިދާން، ޙ. (2002). ނިޡާމުލްޤަޟާއި ފިލް ޝަރީޢަތިލްއިސްލާމިއްޔާ . ބައިރޫތު : މުއައްސަސަތުއްރިސާލާ.

އިސްލާމިކް އޯގަނައިޒޭޝަން ފޮ ކަލްޗަރ އެންޑް ސިވިލައިޒޭޝަން

المنظمة الإسلامية للثقافة والحضارة

ISLAMIC ORGANIZATION FOR CULTURE AND CIVILIZATION

IOCC
PUBLISHER

www.iocc.mv
info@iocc.mv

15+

ISBN: 978-9-99151-455-0
9 789991 514550